

מסכת נדרים

פרק אחד עשר ואלו נדרים

דף ע"ט

נדרים שבעל מפר

כבר נתבאר שהבעל מפר נדרי אשתו ביום שמעו אכן לא כל נדרים שלה הוא מפר אלא רק נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבניה.

ענין זה שמפר נדרי עינוי נפש, מבואר בכתוב, "כָּל נֶדֶר וְכָל שְׁבַעַת אִסָּר לְעֵנֶת נַפְשׁ אִישָׁה וְקִמְנוּ וְאִישָׁה וְאִישָׁה וְאִישָׁה וְאִישָׁה" (במדבר ל"ז). ובהמשך יתבאר בעזה"י אלו נדרים נחשבים נדרי עינוי נפש.

וענין זה שמפר נדרים שבינו לבניה, מבואר בכתוב "אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֵּין אֵיב לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אֵב לְבִתּוֹ בְּעֵגְרֵיהֶ בֵּית אֲבִיהֶ" (במדבר ל"ז). ובהמשך יתבאר בעזה"י אלו נדרים נחשבים נדרים שבינו לבניה.

ויש חילוק בין הפרת נדרים שיש בהם עינוי נפש לבין הפרת נדרים שבינו לבניה. נדרי עינוי נפש הוא מפר אותם לגמרי, בין בעודה עימו, ובין לכשתצא ממנו, שמאחר שהפר אותם, הם בטלים לגמרי. אבל נדרים בדברים שבינו לבניה, אינו מפר אותם אלא לעצמו, כלומר כל זמן שראויה לו, אבל לכשתצא ממנו, ותינשא לאחר, חל עליה הנדר, ונדון קשתנישא לאחר, אבל כל זמן שראויה לחזור לו, אף על פי שגירשה, עדיין אינה נאסרת.

ובדף ס"ח כבר נתבאר, שלדברי הר"ן, כשם שהבעל מפר לאשתו רק נדרים שיש בהם עינוי נפש ודברים שבינו לבניה, כך האב מפר לבתו רק נדרים שיש בהם עינוי נפש ודברים שבינו לבניה. אולם הרמב"ם כתב, שהאב מפר כל נדרי בתו.

אם ארחץ

במשנתנו מבואר, שנחלקו חכמים ורבי יוסי בדין אשה שנדרה "אם ארחץ". לדעת חכמים, נדר זה הוא נדרי עינוי נפש. ולדעת רבי יוסי, אינו נדרי עינוי נפש, אלא רק דברים שבינו לבניה.

אמנם לשון זה, "אם ארחץ", אינו נדר כלל, ועל כרחך כוונת המשנה לנוסח אחר ארוך יותר. ולהלן יתבאר בעזה"י, מהו הנדר שנדרה "אם ארחץ" שנחלקו בו.

א. "קונם פירות עולם עלי אם ארחץ".

מתחילה רצו לומר, שהנדר "אם ארחץ" שנחלקו בו חכמים ורבי יוסי הוא, כשאמרה האשה, "קונם פירות עולם עלי אם ארחץ". שלדעת חכמים, מאחר שאסרה פירות עולם עליה, יש כאן נדרי עינוי נפש. ולדעת רבי יוסי, מאחר

שיכולה שלא לרחוץ ולא להיאסר בפירות העולם, אין כאן נדרי עינוי נפש, ומכל מקום, מאחר שיש לה להימנע מרחיצה, הרי אלו דברים שבינו לבניה.

אולם דחו זאת, שכן אם נאמר שהאיסור הוא בפירות, אם כן, מתוך כך שלא אמרו חכמים שאיסור רחיצה עצמו הוא נדרי עינוי נפש, דעתם שיכולה היא שלא לרחוץ, ואין בכך עינוי, ומאחר שיכולה לעמוד בתנאה, שלא לרחוץ, ולא יאסרו עליה פירות^א, למה יוכל להפר לה, לא תרחץ ולא תיאסר בפירות, ואין כאן עינוי נפש.

ואפילו אם נאמר שכן הם דברי חכמים, שמאחר שעלולה לעבור על תנאה ולאסר בפירות, נחשב נדר זה כנדרי עינוי נפש, לא מובן מה השיב על כך רבי יוסי, "אין אלו נדרי עינוי נפש", וכי דעתו שאפילו עברה על תנאה ונאסרה בפירות, אין כאן נדרי עינוי נפש.

דף פ'

ב. "קונם הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ".

שוב רצו לומר, שהנדר "אם ארחץ", שנחלקו בו חכמים ורבי יוסי הוא, כשאמרה האשה, "קונם הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ", שמעתה לא תוכל לרחוץ כל ימיה אלא פעם אחת, שכן כשתרחץ פעם אחת יחול עליה הנדר, ולא תוכל לרחוץ עוד לעולם. ולדעת חכמים, המניעה מהרחיצה נחשבת עינוי נפש, ומאחר שעל ידי נדר זה לא תוכל לרחוץ כל ימיה, [חוץ מפעם אחת], נדר עינוי נפש הוא, ובעלה יכול להפר לה^ב. ולדעת רבי יוסי, המניעה מרחיצה אינה נחשבת עינוי נפש, [אלא דברים שבינו לבניה].

^א ומדאמרין ... לא תרחץ ולא ליתסרון פירות עולם עליה, משמע דכל אימת דלא רחצה, לא מתסרי עליה פירות, ולא חיישינן שמא תרחץ. ואיכא למידק, דהא אמר רב יהודה לעיל פרק ואלו מותרין, קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר, אל יישן היום, חיישינן שמא יישן למחר, דבתנאיה לא מזדהר, והכא נמי אית לך למיחש, דלמא רחצה ותתסר מהשתא בפירי. לאו קושיא היא, דאי אמרה בהדיא קונם פירות עולם עלי מהיום אם ארחץ, הכי נמי, אבל כיון שתלתה נדרה באם, אין במשמע שתחלו נדרה אלא לאחר שתעבור על תנאה. [ר"ן].

^ב וכי תימא אי הכי, אמאי נקט תנא דתליא נדרה באם, ליתני "קונם רחיצה עלי". איכא למימר דרבנותא אשמעינן לתנא קמא, דאף על גב דרחיצה קמיינתא שריא לה, אפילו הכי יפר מהשתא. [] והקשה הרב ר' יונה, דמשמע ודאי דסוגיין אתיא דלא כרבי נתן, דסבירא ליה דאין הבעל מפר אלא אם כן חל הנדר, אלא כרבנן דפליגי בשילהי פירקין, בנטולה אני מן היהודים אם משמשתו, דרבי נתן אמר לא יפר, וחכמים אומרים יפר, דאי כר' נתן התם נמי נימא היכי תעביד, תשמש מתסרא הנאת תשמיש עליה, לא תשמש הווי להו דברים שבינו לבניה, כדאמרין הכא, אלא ודאי סוגיין דהכא דלא כר' נתן. וכיון שכן, מאי קמקשה בריש סוגיין למה לה הפרה, לא תרחוץ ולא ליתסרו פירות עולם עליה, דהא לרבנן מפר אף על פי שלא חל הנדר. ויש לומר דאין הכי נמי, דתנא דמתניתין כרבנן סבירא ליה, אלא מיהו כי אמרי רבנן דמפר אף על פי שלא חל הנדר, הני מילי היכא שאי אפשר לה להנצל אפילו כי מזדהרא בתנאה, מעניי נפש או מדברים שבינו לבניה, כגון נטולה אני מן היהודים אם משמשתו, שאינה יכולה לינצל מדברים שבינו לבניה, אי נמי כגון שתלתה תנאה בדבר שהיא עשויה לעבור עליו, כגון שאני נהנית לך אם עושה אני על פי אבא או על פי אביך, דטריחא לה מילתא להזהר שלא לעשות על פיהם, אבל היכא שתלתה נדרה בדבר שאינו לא מעניי נפש ולא מדברים שבינו לבניה, והוא דבר שאפשר לה לעמוד בו, כרחיצה דקא סלקא דעתך בריש סוגיין דלית בה ענוי, בכי האי גוונא אפילו לרבנן לא יפר. [] ואי קשיא דהא תניא לקמן, אשת איש שאמרה הריני נזירה לכשאתגרש, רבי עקיבא אומר יפר, משום דסבירא ליה דבעל מיפר אף על פי שלא חל הנדר, ואמאי, הא התם אכתי לית לה לא צער ענוי נפש, ולית בה נמי משום דברים שבינו לבניה. לאו קושיא היא, דהתם לאו בדידה קאי להנצל מענוי נפש, דלמא מגרש לה בעלה, אבל היכא דתליא נדרה ברחיצה, לפום מאי דקא סלקא דעתך בריש סוגיין, דרחיצה לית בה ענוי נפש, בדידה קאי. [ר"ן].

מעות, ולא ימצא חנווני אחר שימכור לו בהקפה, ונמצאת מתענה.

אם לא ארחץ

במשנתנו מבואר, שכשם שנחלקו חכמים ורבי יוסי בדין אשה שנדרה "אם לא ארחץ", כך נחלקו בדין אשה שנדרה "אם לא ארחץ". לדעת חכמים, נדר זה הוא נדרי עינוי נפש. ולדעת רבי יוסי, אינו נדרי עינוי נפש, אלא רק דברים שבינו לבניה.

ומסקנת הגמרא לעיל, שאשה נדרה "אם לא ארחץ" האמורה במשנה, היא זו שאמרה, "קונם הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ (היום)". אך אי אפשר לומר שכמו כן האומרת "אם לא ארחץ", היא זו שאמרה "קונם הנאת רחיצה עלי לעולם אם לא ארחץ היום", שכן זו יכולה לרחוץ היום, ובכך תעבור על תנאה, ולא תאסר כלל, ולמה יהא נדר זה כנדרי עינוי נפש.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מהו הנדר שנדרה "אם לא ארחץ" שנחלקו בו.

א. "הנאת רחיצה עלי לעולם אם לא ארחץ במי משרה".

מתחילה אמר רב יהודה, שהנדר "אם לא ארחץ", שנחלקו בו חכמים ורבי יוסי הוא, כשאמרה האשה, "קונם הנאת רחיצה עלי לעולם אם לא ארחץ במי משרה", הם מים ששורים בהם פשתן, שהם סרוחים ביותר, ועינוי הוא לרחוץ בהם. ולדעת חכמים, ממה נפשך יש לה עינוי מנדר זה, שאם לא תרחץ במי משרה, תיאסר ברחיצה, ויש בכך עינוי, ואם תרחץ במי משרה, גם כן יש לה עינוי, ולפיכך בעלה יכול להפך לה משום נדרי עינוי נפש. ולדעת רבי יוסי, המניעה מרחיצה אינה נחשבת עינוי נפש, ואם כן יכולה שלא לרחוץ במי משרה, ולא לרחוץ כלל.

והקשו על דבריו, שכן לפי זה, גם מה שנחלקו בנדרת "אם לא אתקשט", יש להעמידו כן, שאמרה "הנאת קישוט עלי לעולם אם לא אתקשט בנפט", ואי אפשר לקרוא לענין זה של לכלוך בנפט בשם קישוט.

ב. שבועה שלא ארחץ.

ולפיכך אמר רב יהודה, שמחלוקת חכמים ורבי יוסי "אם לא ארחץ", היא כשנשבעה האשה ואמרה "שבועה שלא ארחץ". לדעת חכמים, המניעה מרחיצה היא עינוי ואם כן שבועת עינוי נפש היא והבעל מפר. ולדעת רבי יוסי, המניעה מרחיצה אינה נחשבת עינוי נפש, ואין זו שבועת עינוי נפש.

ואף שהתנא פתח "ואלו נדרים שהוא מפר", חיסר בדבריו וכוונתו לשנות "ואלו נדרים ושבועות שהוא מפר"³. אי נמי שבועות בכלל נדרים הם, וכמו שמצינו בפרק ראשון, שפתח התנא "כנדר רשעים", וסיים "נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה".

ודחו גם זאת, כי אם כן הם דברי חכמים, לא מובן מה השיב עליהם רבי יוסי, "אין אלו נדרי עינוי נפש", שמשמע מדבריו, שהסיבה לכך שאינו מפר, כי עיקר הנדר אין בו עינוי נפש, אבל אם בעיקר הנדר היה עינוי נפש, אף על פי שתלוי בתנאי שאין בו עינוי נפש, יפר, ובאמת אין דעתו כן, ודי בכך שהנדר תלוי בתנאי שאין בו עינוי נפש, כדי שלא יוכל להפר, כי יכולה לעמוד בתנאה, ולא תיאסר⁴.

ג. "קונם הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ היום".

ואמרו, שהנדר "אם ארחץ", שנחלקו בו חכמים ורבי יוסי הוא, כשאמרה האשה, "קונם הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ היום", שמחמת הנדר הזה עליה להימנע מרחיצה היום כדי שלא תיאסר ברחיצה לעולם.

לדעת חכמים, המניעה מהרחיצה אפילו יום אחד נחשבת עינוי נפש, ומאחר שעל ידי נדר זה עליה להימנע מרחיצה כל היום, נדר עינוי נפש הוא, ובעלה יכול להפר לה.

ולדעת רבי יוסי, המניעה מרחיצה יום אחד אינה נחשבת עינוי נפש. "מ שדווקא מניעה מרחיצה יום אחד אינה נחשבת עינוי נפש לדעת רבי יוסי, אבל במניעה מרחיצה לעולם, מודה רבי יוסי, שהיא נחשבת עינוי נפש. וי"מ שלדעת רבי יוסי, גם מניעה מרחיצה לעולם אינה נחשבת עינוי נפש², ורק לענין דברים שבינו לבניה יש חילוק, שמניעה מרחיצה לעולם, נחשבת דברים שבינו לבניה, ומניעה מרחיצה יום אחד, אינה נחשבת אפילו דברים שבינו לבניה.

קונם אכילת פירות

בהמשך יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים ורבי יוסי, בדין אשה שאסרה על עצמה רחיצה או קישוט אם הדבר נחשב נדרי עינוי נפש או לא.

אמנם גם רבי יוסי מודה, שאשה שאסרה על עצמה פירות מסויימים, נדרי עינוי נפש הם, ובעלה מפר אותם לגמרי.

ומבואר שכן הוא כשאסרה על עצמה כל פירות [אותו מין], שבעולם. אבל אם אסרה על עצמה פירות מדינה אחת, מאחר שיכולה לאכול פירות ממדינה אחרת, אין אלו נדרי עינוי נפש. ודווקא כשאסרה על עצמה פירות מדינה אחת שאינה מדינתה שלה, אבל אם אסרה על עצמה פירות מדינתה, נדרי עינוי נפש הם, כי פעמים לא יוכל להביא לה בעלה מחוץ למדינתה, ונמצאת מתענה.

וכמו כן כשאסרה על עצמה פירות של חנווני מסוים, מאחר שיכולה לאכול מחנווני אחר, אין אלו נדרי עינוי נפש. ודווקא כשאסרה על עצמה פירות חנווני שאין בעלה רגיל אצלו, אבל אם אסרה על עצמה פירות חנווני שבעלה רגיל אצלו, ולפיכך הוא מוכר לו בהקפה, נדרי עינוי נפש הם, כי פעמים אין לבעלה

¹ אמנם לפי מסקנת הגמרא, שהנדר "אם לא ארחץ" הוא "שבועה שלא ארחץ", כתב הר"ן, ששוב אין צריך להעמיד באומרת "אם ארחץ היום" כמבואר באות ג', אלא באומרת "אם ארחץ" שתמא כמבואר כאן באות ב', דלעולם משמע, דתנא קמא סבר דיש בה ענוי נפש, ורבי יוסי סבר דלית בה ענוי נפש. וליכא למיפדך כדפרכינן, ליתני רבי יוסי אומר תנאי זה אין בו ענוי נפש, דלא אפשר למיתני הכי, דהא קתני ושבועה שלא ארחץ, דלית ביה תנאי, ולא שייך למימר תנאי זה. [ע"י ר"ן].

² וסוגיין לקמן נמי מוכחא, דלרבי יוסי אפילו ברחיצה דלעולם נמי ליכא ענוי, דמקשינן דרבי יוסי אדרבי יוסי, מדקאמר, דכביסתם קודמת, אלמא דסבירא ליה דרבי יוסי במתניתין אכולה רחיצה פליג, דליכא עינוי, דאי לא, מאי קושיא. [ר"ן].

פסק הר"ן והרמב"ם בענין איסור רחיצה וקישוט

נתבאר, שנחלקו חכמים ורבי יוסי בענין אשה שאסרה עצמה ברחיצה או בקישוט. לדעת חכמים, נדרי עינוי נפש הם, והבעל מפר אותם לגמרי. ולדעת רבי יוסי, אינם נדרי עינוי נפש, אלא דברים שבינו לבינה.

וכתב הר"ן בדף פ"א, שלענין הלכה קיימא לן כרבנן, דרחיצה וקישוט נדרי עינוי נפש הם, ומפר בין לעצמו בין לאחרים^א. אבל הרמב"ם ז"ל פסק כרבי יוסי, דאין מפר אלא משום נדרים שבינו לבינה.

אם אתקשט אם לא אתקשט

במשנתנו מבואר, שכשם שנחלקו חכמים ורבי יוסי בשני אופנים לענין רחיצה, כך נחלקו בשני אופנים לענין קישוט^ב, כשאמרה האשה "אם אתקשט" או "אם לא אתקשט". לדעת חכמים, דברים אלו יש בהם עינוי נפש. ולדעת רבי יוסי, אין אלו דברים של עינוי נפש, אלא רק דברים שבינו לבינה.

ושני אופנים האמורים לענין קישוט הם כשני האופנים האמורים לענין רחיצה. האופן הראשון הוא, כשנדרה בתנאי, "הנאת קישוט עלי לעולם אם אתקשט (היום)". והאופן השני הוא כשנשבעה, שאמרה "שבועה שלא אתקשט".

יש חילוק בין עינוי של יוה"כ לבין עינוי נפש של נדרים

במסכת יומא מבואר, שיום הכפורים אסור בחמישה דברים, (א) אכילה ושתיה. (ב) רחיצה. (ג) סיכה. (ד) תשמיש המטה. (ה) נעילת הסנדל. אמנם אין חיוב כרת ביום הכפורים, אלא לעושה בו מלאכה, ולמי שאינו מעונה בו מאכילה ושתיה, אבל אם לא נתענה בו משאר הדברים הנ"ל, אינו חייב כרת, שנאמר בענין עינוי היום, "כי כל הנפש אשר לא תענה בעצם היום הזה ונתתה מעמיה" (ויקרא כ"ג כ"ט), לא דיבר הכתוב אלא בעינוי נפש, [כלומר בעינוי שיש בו איבוד נפש], וזה אכילה ושתיה, אבל שאר עינויים אינם כן, ובכלל זה המניעה מרחיצה, שגם היא אינה נחשבת עינוי נפש.

ואילו לענין נדרים, דעת חכמים, שהמניעה מרחיצה נחשבת עינוי נפש, כפי שנתבאר לעיל, ולכן אשה שנדרה מרחיצה, בעלה מפר את נדרה.

והסיבה לחילוק זה^א, כי ביום הכיפורים נאמר, "והייתה לכם לחקת עולם בחי' השביעי בעשור לה' תענו את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר בתוכם" (ויקרא ט"ז כ"ט), כלומר עינוי הניכר באותו יום, ועינוי של איסור אכילה ושתיה ניכר העינוי באותו יום, ואם כן הוא בכלל הכתוב, אבל עינוי של איסור רחיצה אינו ניכר באותו יום, ואינו בכלל הכתוב.

^א דיחיד ורבים הלכה כרבים. ועוד דמילתא דשמואל משמיה דלוי דלקמן כוותיהו שייכא ... ואף על גב דאמר רב הונא כוליה פירקין רבי יוסי היא, לא קיימא לן כוותיה. [ר"ן].

^ב קשוט הפנים, כגון כחול ופקוס, דבהא הוא דסבירא להו לרבנן דמפר משום נדרי ענוי נפש. אבל קשוט של מטה אפילו רבנן מודו לרבי יוסי, דאין אלו נדרי ענוי נפש, אלא דברים שבינו לבינה. [ר"ן].

^ג בדין הוא דמצי לשנויי ליה, דנהי דרחיצה מיקריא ענוי, אין חייבין עליה כרת, דהא בעינן ענוי נפש שיש בו אבוד נפש, ובענוי רחיצה ליתא, אלא דרבה פרקה אפילו אליבא דהנהו תנאי דלית להו הך דרשא. [ר"ן].

אבל לענין נדרים נאמר, "כל נדר וכל שבועת אסור לענות נפש אישה וקיימנו ואישה ופרננו" (במדבר ל"ד), כלומר, דבר המביא לידי עינוי, והאיסור מרחיצה בכלל זה, שהוא מביא לידי עינוי.

דיני קדימה בהשתמשות מעיין של בני העיר

היה מעיין יוצא בעיר, והיו צריכים לו בני העיר ובני עיר אחרת לצורך שווה, ואינו מספיק לכולם, לעולם בני העיר קודמים לבני עיר אחרת.

ולפיכך, כשאלו ואלו צריכים למים לשתיה, בני העיר קודמים, שכן דרשו חכמים מהכתוב "וְחָי אֲחִיךָ עִמָּךְ" (ויקרא כ"ה ל"ו), חייך קודמים לחיי אחרים. וכן כשאלו ואלו צריכים למים להשקות בהמותיהם, בני העיר קודמים. וכן כשאלו ואלו צריכים למים לכבס בגדיהם, בני העיר קודמים.

אבל נחלקו חכמים, מה הדין כשבני העיר צריכים את המים לכבס בגדיהם, ובני עיר אחרת צריכים להם לשתיה.

לדעת תנא קמא, שתיית בני עיר אחרת קודמת לכביסת בני העיר, שהשתייה יש בה חיי נפש, מה שאין כן בכביסה. ואף שלדעת חכמים המניעה מרחיצה נחשבת עינוי נפש, המניעה מכיבוס אינה נחשבת צער שתהא קודמת לחיי אחרים.

ולדעת רבי יוסי, כביסת בני העיר קודמת לשתיית בני עיר אחרת, וטעמו משום שהמניעה מכביסה יש בה צער גדול, והרי היא כחיי נפש. ואף שלעיל נתבאר, שלדעת רבי יוסי המניעה מרחיצת הגוף אינה נחשבת צער, המניעה מכיבוס הבגדים נחשבת צער גדול יותר, שהמניעה מרחיצה מביאה לידי אבעבועות, שיש להן רפואה, והמניעה מכביסה מביאה לידי שעמומיתא, שאין לה רפואה, כדברי שמואל בדף פ"א.

דף פ"א

ערבוביתא דרישא

אמר שמואל, האי ערבוביתא דרישא, מתיא לידי עורא, כלומר כשאינו מסרק ראשו תמיד, ומתוך כך יש לו ערבוב בראשו, מביאו לידי סמוי עינים, שזוהמת הראש מכה מאור עינוי.

ערבוביתא דמאני

אמר שמואל, האי ערבוביתא דמאני, מתיא לידי שעמומיתא, כלומר, כשיש בבגדיו ערבובית של זוהמא, שאינו מכבס בגדיו תמיד, ולובשם כשהם מזוהמים, מביאו לידי שעמום ותמהון לב.

ערבוביתא דגופא

אמר שמואל, האי ערבוביתא דגופא, מתיא לידי שיחני וכיבי, כלומר, כשגופו מזוהם, שאינו רוחץ תמיד, מביאו לידי אבעבועות המכאיבות.

דברים ששלחו בני ארץ ישראל להיזהר בהם

א. הזהרו בערבובייתא, כלומר הזהרו בתכבוסות וברחיצה.

ב. הזהרו בחבורה, כלומר ללמד תורה בחבורה, שהתלמידים מחדדים זה את זה ואת הרב.

ג. הזהרו בבני עניים, להשתדל ללמדם תורה, שמהם תצא תורה, וזאת משני טעמים (א) שאין להם עסק אחר, (ב) ועוד שדעתם שפלה עליהם, וזהו שנאמר, "יגל מים מן הים" (במדבר כ"ד ז) כלומר מהדלים תצא תורה הנמשלת למים.

בני תלמידי חכמים

מבואר בסוגייתנו, שאין מצוי שיהיו בנייהם של תלמידי חכמים תלמידי חכמים, ועל הרוב אינם בני תורה. ונאמר מספר טעמים לדבר.

א. לדברי רב יוסף הסיבה לכך, כדי שלא יאמרו^א, אין אנו צריכים ללמוד, כי תורה ירושה היא לנו.

ב. לדברי רב ששת בריה דרב אידי, הסיבה לכך, כדי שלא יתגדרו על הצבור, שאם לא היתה תורה פוסקת מהם, יגיס דעתם.

ג. לדברי מר זוטרא, הסיבה לכך, מפני שהם מתגברים [וי"ג מתגנדרים] על הצבור.

ד. לדברי רב אשי, הסיבה לכך משום שהם קוראים לבני אדם המורים.

ה. ולדברי רבינא, הסיבה לכך, משום שאינם מברכים בתורה תחלה, [לעסוק בדברי תורה והערב נא ואשר בחר], ועוון גדול הוא כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך.

"על מה אבדה הארץ"

אמר רב יהודה אמר רב, דבר זה, "על מה אבדה הארץ", נשאל לחכמים ולנביאים, כמו שנאמר "מי האיש החכם [חכמים] ויבן את זאת [ויבאר לנו], ויאמר דבר פי ה' אלו [נביאים] ויגיד [ויאמר לה] על מה אבדה הארץ ונצתה כמדבר מכלי עבר" (ירמיהו ט"ו י"א), ולא ידעו לפרשו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, שלא נאמר בכתוב אלא מה שהשיב על כך הקב"ה, "ויאמר ה' על עזבם את תורת אשור נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה" (ירמיהו ט"ו י"ב).

ואין כוונת הכתוב שעזבו התורה ממש, שאם כך היה הדבר, היאך לא היו יודעים זאת החכמים והנביאים, והלא דבר גלוי הוא, אלא ודאי היו עוסקים בתורה תמיד, ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפרשו הקב"ה בעצמו, שהוא יודע מעמקי הלב, ואמר, שנענשו על שלא היו מברכים בתורה תחלה, כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך, שיהא ראוי לברך עליה, שלא היו עוסקים בה לשמה, ומתוך כך היו מזולזלים

^א לכאורה הכוונה לבני התלמידי חכמים, שלא יאמרו ירושה היא לנו. אכן בדברי שאר האמוראים יש להסתפק אם נתכוונו לתלמידי חכמים עצמם או לבניהם.

בברכתה, וזהו שאמר הכתוב "ולא הלכו בה", כלומר בכונתה ולשמה².

טעמו של רבי יוסי שכביסתם קודמת לחיי אחרים

איסי בן יהודה לא בא לשיבתו של רבי יוסי שלושה ימים. מצאו ורדימוס בנו של רבי יוסי, ושאלו, מדוע לא בא לבית מדרשו של אביו שלושה ימים. אמר לו איסי, טעם דברי אביך איני יודע, [כלומר דבריו תמוהים בעיני], ואיך אבוא.

אמר לו ורדימוס, אמור לי איזו שמועה שמעת ממנו שאינך יודע טעמה. השיב לו איסי, מה ששנה, שכביסת בני העיר הזו, קודמת לשתיית בני עיר אחרת, מהיכן למד זאת.

אמר לו ורדימוס, דבריו אלו למד מהכתוב האמור בערי הלויים, "והיי קעים להם לשבת ומגושיהם יהיו לבהמתם ולרכשם ולכל חיתם" (במדבר ל"ה ג). שאין לומר ש"חיתם" האמור בכתוב, הוא חיות שלהם, שהרי כבר אמר הכתוב "לבהמתם", וחיה בכלל בהמה. וכמו כן אין לומר שהכוונה לחייהם, שדבר זה פשוט הוא. אלא הכוונה לכביסה, שמצילה מצער ערבוב, וקראה הכתוב בלשון חיים, לומר שנחשבת היא צורך חייהם, ומאחר שהכביסה היא כחייהם, קודמת היא לחיי אחרים.

הפרת נדרי רחיצה וקישוט לדעת רבי יוסי

לעיל נתבאר, שלדעת חכמים, המניעה מרחיצה ומקישוט היא דבר של עינוי נפש, וכשנאסרה בהם האשה בנדר או בשבועה, בעלה מפר לה את נדרה ושבועתה לגמרי כדין נדרים שיש בהם עינוי נפש. ולדעת רבי יוסי אין אלו נדרי עינוי נפש, ואין הבעל מפר אותם לגמרי.

ונחלקו אמוראים בגמרא, האם לדעת רבי יוסי, אף שדברים אלו אינם נחשבים נדרי עינוי נפש, מכל מקום נחשבים הם דברים שבינו לבניה, ויכול להפר לה לעצמו.

לדעת רב אדא בר אהבה, מודה רבי יוסי, שנדרים אלו של איסור רחיצה וקישוט נחשבים דברים שבינו לבניה, ובעלה מפר לה לעצמו. וזהו שאמר רבי יוסי לחכמים, "אין אלו נדרי עינוי נפש", דווקא נדרי עינוי נפש אינם, ולכן אינו יכול להפר לגמרי, אבל דברים שבינו לבנים הם, שהבעל מקפיד אם אין אשתו רחוצה ומקושטת, ולכן יכול להפר לה לעצמו. ושנינו ברייתא המסייעת את דברי רב אדא בר אהבה, בה מבואר, שהאומרת שלא אכחול ושלא אפקוס, [כלומר שלא אתקשט], אין אלו נדרי עינוי נפש שיוכל הבעל להפר אותם לגמרי, כדעת רבי יוסי, ואף על פי כן, הבעל מפר אותם לעצמו כדברים שבינו לבניה.

ולדעת רב הונא, רבי יוסי אומר, שנדרים אלו של איסור רחיצה וקישוט, אין להם הפרה כלל, שאין הבעל מקפיד עליהם, ואפילו דברים שבינו לבניה אינם, שלא מצינו שועל שמת בעפר פיר [חפירתו], שמקום שהוא דר בו, מתוך שהוא רגיל בו אינו נתקל בו, וכך זה, מתוך שהוא רגיל באשתו, אינו חושש שמא תקשר לו נימא אם לא תרחץ. ומה שאמר רבי יוסי לחכמים, "אין אלו נדרי עינוי נפש", כך אמר להם, לדעתי אין לנדרים אלו הפרה כלל, שאפילו

² אלו דברי הרב החסיד רבינו יונה ז"ל, והם נאים ראויין למי שאמרם.

חכם אינו מתיר נדרי עצמו

נאמר "לא יחל דְּבָרוֹ", כלומר דברי עצמו, ומכאן למד רבן גמליאל, שחכם אינו מתיר נדרי עצמו. וכן דרשו, הוא אינו מוחל, אבל אחרים מוחלים לו.

חכם אינו מתיר נדרי קרוביו ולא נדרי אשתו

שנינו במסכת נגעים, כל הנגעים כהן רואה, חוץ מנגעי עצמו, רבי יהודה אומר אף לא נגעי קרוביו. כל הנדרים אדם מתיר, חוץ מנדרי עצמו, רבי יהודה אומר, אף לא נדרי אשתו **שבינה לבין אחרים**. ופסק הרמב"ן כרבי יהודה, כי בירושלמי שנה רבי חייא דברים אלו בשם חכמים.

דין התרה תלוי בנאסר ולא בנודר

האוסר הנאתו על בני העיר, מאחר שכל בני העיר נאסרים בו מחמת נדרו, אינו נשאל לזקן ששם, כי גם הזקן הזה נאסר בכלל הנדר, ולא יוכל הזקן להתיר הנדר לעצמו.

אבל האוסר על עצמו הנאת בני העיר, יכול להישאל לזקן ששם, שלא הזקן נאסר בהנאתו, אלא הנודר נאסר בהנאת הזקן, ולכן יכול הזקן להתיר הנדר לנודר.

דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור

דברים המותרים מהדין, ואחרים נהגו בהן איסור, **אי אתה רשאי לנהוג בהם היתר כדי לבטלם**, משום שנאמר "לא יחל דְּבָרוֹ", כלומר כשם שלמדו מכאן לעיל, שאפילו דבר שאינו נדר גמור, אלא דיבור בעלמא, אין לחללו, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדריהם, כך לענין זה, כיון שנהגו איסור בדברים המותרים, הרי הם אצלם כדברים האסורים.

ומכאן היה אומר ה"ר יהודה הכהן ז"ל, שאם נהג אדם שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בזמן מיוחד, ושוב רוצה לשתות יין או לאכול בשר באותו הזמן, צריך היתר.

האוסרת עצמה בתשמיש המטה

האוסרת על בעלה הנאת תשמיש המטה עמה, שאומרת לו, "הנאת תשמישי עליך", אינה צריכה הפרה, כי היא משועבדת לו, ואינה יכולה לאסור עליו תשמישה להפקיע השעבוד.

אבל האוסרת על עצמה תשמיש המטה עם בעלה, שאומרת לו, "הנאת תשמישך עלי", חל הנדר, שאין מאכילים לאדם דבר האסור לו.

ולדעת רבי יוסי, נדר זה אינו נחשב נדר של עינוי נפש, אבל נחשב הוא מדברים שבינו לבינה, ולפיכך יכול בעלה להפר לה את הנדר לעצמו.

ורבא נסתפק, האם חכמים חולקים על רבי יוסי, ואומרים, שתשמיש המטה הוא נדר של עינוי נפש, והבעל מפר לגמרי, או שמודים הם לרבי יוסי, שהוא רק מדברים שבינו לבינה. ואין להביא ראיה ממה ששנינו בסוף הפרק, שהאוסרת על עצמה הנאת תשמיש הוא דברים שבינו לבינה, כי אמר רב הונא, שכל סתם משנה בפרק זה כדעת רבי יוסי, והספק הוא מה דעת חכמים.

דברים שבינו לבינה אינם, ואם אין אתם מודים לי בזה, לכל הפחות תודו לי שאינם נדרי עינוי נפש.

האוסרת הנאתה לקרובי בעלה

האוסרת הנאתה לקרוביה או לקרובי בעלה, שאומרת, "קונם שאיני עושה לפי אבא", או "לפי אחיך", או "לפי אביך", או "לפי אחי", **אין בעלה יכול להפר. שנדרים אלו אינם נדרי עינוי נפש**, שאינה אוסרת עצמה בדבר. **וגם אינם דברים שבינו לבינה**, שהנאת קרוביה וקרובי בעלה אינה נחשבת דברים שבינה לבין בעלה, אלא בינה לבין קרוביה או קרוביו.

האוסרת לבעלה מלאכות שאינה משועבדת לו

האוסרת הנאתה לבעלה, בדבר שאינה משועבדת לו כגון, שאומרת, "קונם שלא אתן תבן לפני בהמתך" או "שלא אתן מים לפני בקרך", **אין בעלה יכול להפר. שנדרים אלו אינם נדרי עינוי נפש**, שאינה אוסרת עצמה בדבר. **וגם אינם דברים שבינו לבינה**, שאינה צריכה לעשות דברים אלו.

וכתב הר"ן שדין זה אמור כשהכניסה לו ארבע שפחות שבאופן הזה אינה משועבדת לו למלאכות אלו אבל כשלא הכניסה לו ארבע שפחות היא משועבדת לו למלאכות אלו ואינה יכולה להפקיע שעבודה על ידי הנדר.

האוסרת עצמה בקישוט

כבר נתבאר, שנחלקו חכמים בדין אשה האוסרת עצמה בקישוט, כגון "שלא אכחול" או "שלא אפקוס". לדעת חכמים, בעלה מפר לה נדרים אלו לגמרי, משום שהם נדרי עינוי נפש. ולדעת רבי יוסי, אינם נדרי עינוי נפש, אבל מפר נדרים אלו לעצמו, משום דברים שבינו לבינה.

האוסרת לבעלה מלאכות של קירוב דעת

האוסרת הנאתה לבעלה בדברים של קירוב הדעת, כגון "שלא אציע לך מטתך", או "שלא אמזוג לך את הכוס", או "שלא ארחץ לך פניך ידיך ורגליך", **אינו צריך להפר לה**, כי משועבדת לו לדברים אלו, ולפיכך הנדר אינו חל.

וכתב הר"ן שבדברים אלו משועבדת לו, גם כשהכניסה כמה שפחות, לפי שדברים אלו מביאים לדי קירוב הדעת.

ורבן גמליאל אמר, שצריך להפר לה^ג, משום שנאמר "לא יחל דְּבָרוֹ" (במדבר ל' ג). מתחילה כתב הר"ן, שכונת רבן גמליאל, שאף שמדין תורה לא חל הנדר, חכמים החמירו עליה, שתהא צריכה הפרה, כדי שלא תקל ראשה בנדריה ותעבור באיסור "לא יחל דְּבָרוֹ" (במדבר ל' ג), ואם כן צריכה הפרה מדרבנן. ושוב כתב הר"ן, שרבן גמליאל דרש דרשה גמורה, ומהכתוב "דְּבָרוֹ" דרש, כלומר, אפילו מה שאינו נדר, אלא דבר בעלמא, אמר הכתוב שלא יחל אותו, ואם כן, אף שאם תעבור על דברה לא תלקה, כי אין זה נדר, מכל מקום לכתחילה אין לה לעבור על דברה, עד שיפר לה בעלה.

^ג יל"ע אם רבן גמליאל נחלק רק על הדין האחרון, או שנחלק גם על הדינים הקודמים.

"פירות חנוני זה עלי"

מבואר במשנתנו, שאשה שאסרה על עצמה פירות של חנוני מסוים, אף על פי שיש בכך עינוי נפש, אין זה נדר של עינוי נפש, כי בעלה יכול להביא לה פירות מחנוני אחר, ולא תתענה, ולכן אינו יכול להפר לה את הנדר.

ומתחילה היה נראה שכן הדין גם כשאסרה על עצמה פירות אותו חנוני לגמרי בלא שום היתר, כי כל זמן שיוכל בעלה להביא לה פירות מחנוני אחר, אין לה עינוי נפש.

ולכאורה אם כן הדבר, כמו כן האוסרת על עצמה הנאת איש פלוני, לא יהא הדבר נחשב כנדרי עינוי נפש, כי אף שאינה יכולה להנות מאותו פלוני, תוכל להנות מאחרים, ואם כן לא יוכל בעלה להפר לה, שלא כדברי שמואל לעיל.

ולפיכך אמרו שהאוסרת על עצמה פירות חנוני זה לגמרי, אף על פי שבעלה יכול להביא לה מחנוני אחר, מאחר שמפירות חנוני זה אי אפשר לה להנות, נדרי עינוי נפש הם, ובעלה יכול להפר לה, וכמו כן האוסרת על עצמה הנאת איש פלוני, מאחר שאינה יכולה להנות ממנו, אף על פי שיכולה להנות מאחרים, נדרי עינוי נפש הם, ובעלה יכול להפר לה.

והאופן שבו בעלה אינה יכול להפר לה כשאסרה על עצמה פירות חנוני זה, כשלא אסרה אותם בכל אופן, אלא בתנאי, אם בעלה יביא לה אותם, ונמצא שיכולה להנות מפירות אותו חנוני, כל שלא יביא לה בעלה מהם, וגם יכולה להנות מפירות אחרים שיביא לה בעלה, ולכן אין כאן נדרי עינוי נפש.

כך רצו ליישב את משנתנו עם דברי שמואל לעיל, אולם מסקנת הגמרא, שאי אפשר לומר כן, שהרי מבואר בסיום המשנה, שאם אין פרנסתו של בעל אלא מאותו חנוני, הבעל יכול להפר את הנדר. ואם לא אסרה על עצמה את פירות החנוני אלא כשבעלה יביא לה, אבל כשאחרים יביאו לה הם מותרים, מה בכך שאין פרנסת בעלה אלא מאותו חנוני. ואם כן על כרחך הסיפא מדברת באופן שאסרה על עצמה את הפירות בכל אופן, והוא הדין לרישא, ואם כן, גם כשאסרה על עצמה הנאת אותו חנוני לגמרי, אין בעלה יכול להפר שלא כדברי שמואל.

ומכל מקום אין מכאן דחיה לדברי שמואל, שכן משנתנו היא כדעת רבי יוסי, והוא לבדו אומר שאשה האוסרת על עצמה הנאה מאיש מסוים, אין זה נדר עינוי נפש, [אלא רק דברים שבינו לבינה²]. ודברי שמואל לעיל, שדברים אלו הם בכלל נדרי עינוי נפש, הם כדעת חכמים³.

² האי דאיצטרכינן לאורוכי ולמימר, ומאי אין יכול להפר משום נדרי עינוי נפש אבל מפר משום דברים שבינו לבינה, אף על גב דלפרוקה לשמואל לא הוה מצטריך לן אלא למימר דהא מני רבי יוסי היא, ושמואל דאמר כרבנן. היינו טעמא, משום דאם איתא דלרבי יוסי לא מצי מפר אפילו משום דברים שבינו לבינה, ליכא למימר דלהיו לרבנן נדר שיש בו עינוי נפש, דהא אררף ולא אררף דלרבנן הוי עינוי נפש, לרבי יוסי הוי דברים שבינו לבינה, משום הכי אמרינן דלרבי יוסי נמי דברים שבינו לבינה הויין, הלכך שפיר מצינן למימר דלרבנן מפר משום ענוי נפש. [ר"ן].

³ וכיון דאסיקנא דשמואל דאמר כרבנן, נקטינן כותייהו. ואף על גב דכולה פרקין רבי יוסי היא, לאו סתמי ניהו, דכיון דקתני תנא דברי רבי יוסי יתירא, הוה ליה כאילו תנן בהדיא בכולהו מתניתין אמר רבי יוסי, וכן דעת הרמב"ן ז"ל, וכבר כתבתי זה למעלה. אבל אחרים אומרים, דלמסקנא שמואל כרבי יוסי מתוקמא, והכי קאמר, מתניתין רבי יוסי היא, ומאי אין יכול להפר, משום נדרי עינוי נפש, אבל משום דברים שבינו לבינה מפר, ושמואל נמי משום דברים שבינו לבינה אומר דמפר, וכרבי יוסי. ולא נהירא, דאם כן לא הוי לן למימר מתניתין רבי יוסי היא, דאמר רב

וכתב הר"ן שלענין הלכה, כיון שלא נפשט הספק נקטינן לחומרא, ואינו מפר אלא משום דברים שבינו לבינה⁴.

דף פ"ב

אוסרת עצמה בין מבעלה בין מאחרים

אמר שמואל משמו של לוי, כל נדרים שיש בהם עינוי נפש, אדם מפר לאשתו, בין כשאוסרת עצמה הנאת בעלה, ובין כשאוסרת עצמה הנאת אחרים, כל שהאיסור הוא בדבר שיש בו עינוי נפש, בעלה מפר לה.

אבל כשאוסרת הנאתה על אחרים, אף על פי שהוא איסור הנאה בדבר שיש בו עינוי נפש, אין בעלה מפר לה, כי לא היא הנאסרת, אלא האחרים.

"פירות מדינה זו עלי"

מבואר במשנתנו, שאשה שאסרה על עצמה פירות מדינה אחת, אף על פי שיש בכך עינוי נפש, אין זה נדר של עינוי נפש, כי בעלה יכול להביא לה פירות ממדינה אחרת, ולא תתענה, ולכן אינו יכול להפר לה את הנדר.

ומתחילה היה נראה שכן הדין גם כשאסרה על עצמה פירות אותה מדינה לגמרי בלא שום היתר כי כל זמן שיוכל בעלה להביא לה פירות ממדינה אחרת אין לה עינוי נפש.

ולכאורה אם כן הדבר, כמו כן האוסרת על עצמה הנאת איש פלוני, לא יהא הדבר נחשב כנדרי עינוי נפש, כי אף שאינה יכולה להנות מאותו פלוני, תוכל להנות מאחרים, ואם כן, לא יוכל בעלה להפר לה, שלא כדברי שמואל לעיל.

ולפיכך אמרו, שהאוסרת על עצמה פירות מדינה זו לגמרי, אף על פי שבעלה יכול להביא לה ממדינה אחרת, מאחר שמפירות מדינה זו אי אפשר לה להנות, נדרי עינוי נפש הם, ובעלה יכול להפר לה, וכמו כן האוסרת על עצמה הנאת איש פלוני, מאחר שאינה יכולה להנות ממנו, אף על פי שיכולה להנות מאחרים, נדרי עינוי נפש הם, ובעלה יכול להפר לה.

והאופן שבו בעלה אינה יכול להפר לה כשאסרה על עצמה פירות מדינה זו, כשלא אסרה אותם בכל אופן, אלא בתנאי, אם בעלה יביא לה אותם, ונמצא שיכולה להנות מפירות אותה מדינה, כל שלא יביא לה בעלה מהם, ולכן אין כאן נדרי עינוי נפש.

אמנם לא די בכך שיכולה להנות מפירות אותה מדינה על ידי אחרים כדי שלא יחשב הדבר נדרי עינוי נפש, שכן אם אין לה תקנה בפירות אלא על ידי אחרים, הדבר נחשב נדרי עינוי נפש, אך מאחר שגם על ידי בעלה יש לה תקנה, שיביא לה פירות ממדינה אחרת, וגם מאותה מדינה יש לה תקנה על ידי אחרים, לכן אין אלו נדרי עינוי נפש, ובעלה אינו יכול להפר.

⁴ ויש מי שאומר שאף שלא נפשט הספק בסוגיתנו, יש לפשטו מדברי שמואל בסמוך, שאמר, "אבל הנאת פלוני עלי, מפר", והוא כדעת חכמים כפי שיתבאר שם בעוה"י. ואין זו ראייה, שאפשר שלא דיבר שמואל בתשמיש המטה, אלא בדברים אחרים, שיש בהם עינוי נפש. [עיי ר"ן].

היאך הבעל מפר כל איסורי נזירות אשתו

נתבאר, שכשם שהבעל מפר נדרי אשתו, כך הוא מפר נזירות אשתו, ומאחר שהפר לה נזירותה, אינה נזירה כלל, ואינה לוקה על שום איסורי נזירות.

והנה אף שהנזירות כוללת כמה איסורים, לא כולם דברים של עינוי נפש, שכן רק מה שאוסרת עצמה לשתות יין ולאכול ענבים נחשב עינוי נפש, אבל מה שאוסרת עצמה לאכול זג וחרצן, אינו עינוי נפש.

ולפי דברי שמואל, דין זה מיושב, שכן מאחר שהנזירות כוללת בנדר אחד דברים של עינוי נפש ודברים שאינם של עינוי נפש, מתוך שמפר לה דברים של עינוי נפש, מפר לה הכל, כסברתו לעיל.

אבל לדעת רבי יוחנן, לכאורה אין ההפרה מועילה אלא לדברים של עינוי נפש, ולא לשאר איסורי נזיר, כסברתו לעיל, ואם כן מדוע לא תלקה על אכילת זג או חרצן.

ותירץ רב יוסף, שאמנם לפי דעת רבי יוחנן, ההפרה מועילה להפר לה רק דברים של עינוי נפש, כלומר אכילת ענבים ושתיית יין, אלא מאחר שאלו לבדם בטלו על ידי הפרתו, ממילא בטלה כל הנזירות, כי אין נזירות לחצאין, וכל שאינה אסורה בכל איסורי נזיר, אינה נזירה כלל, ומותרת בכל².

ולפירוש ראשון של הר"ן, חזרו והקשו [בסוף הסוגיה], שמהטעם הזה, שאין נזירות לחצאין, מובן מדוע בטלו איסורי נזירות כאכילת חרצן וזג, אף שאין בהם עינוי נפש, כי אי אפשר לחלק בין איסורים אלו לאיסורי אכילת ענבים ושתיית יין שאין נזירות לחצאין. אבל עדיין יש לשאול, למה יבטלו איסורי טומאה של נזירות, שהרי לכאורה איסורים אלו אינם תלויים בשאר איסורי נזירות, וכמו שמצינו שזויר שמשון מותר להיטמא למתים, ואם כן הוא הדין להיפך, שכשהותרה באיסורי אכילה, עדיין תהא אסורה בטומאה.

ותירצו, שאיסורי טומאה, הבעל יכול להפר מחמת עצמם, כי הם עצמם נחשבים נדרי עינוי נפש, שנאמר "טוב ללכת אל בית אבל מלקת אל בית משה" ופ"ק הוא סוף פל הגדס ופ"ק לתן אל לבו" (קהלת ז' ב') והיה רבי מאיר מבאר, דיספוד יספודן ליה, דיבכוך יבכוך ליה, דיקבר יקברוניה, כלומר מי שמתעסק עם אחרים יתעסקו עמו ואם כן הנאסרת בכך גורמת לעצמה שלא יתעסקו עמה והרי זה נדרי עינוי נפש³.

אין נזירות לחצאין ואין קרבן לחצאין

נתבאר, שלדברי רב יוסף, מאחר שאין נזירות לחצאין, לכן, גם לפי דעת רבי יוחנן, המפר נזירות אשתו, הפר לה כל איסורי נזירות.

² כן היה נראה לי ביאור דברי רב יוסף. ושוב ראיתי שהר"ן לא כתב כן, ז"ל: דכיון דלא משכחת נזירות שלא יחול אף על זג וחרצן, כי אמר רחמנא יפרנו, דמשמע כוליה, על כרחין, אפילו על זג וחרצן קאמר. ע"כ. ולא זכיתי להבין דבריו.

³ אי נמי לא הוקשה על רבי יוחנן מטומאה יותר מאשר מאיסורי אכילת זג וחרצן שגם איסורי טומאה תלויים בנזירות, ואם כן כשתירץ אין נזירות לחצאין תירץ גם על איסורי טומאה, ומכל מקום הוסיפו שלענין איסורי טומאה אין קושיה כלל כי הם עצמם נחשבים נדרי עינוי נפש, ודלא כדקסלקא דעתא, דאין בטומאת מת צער. ונפקא מינה, שאם נדרה שלא תלך לבית האבל, בעלה מפר לה משום עינוי נפש. [ר"ן].

נדרה משתי ככרות באחת מתענה ובאחת אין מתענה

היו לפני האשה שתי ככרות, אחת פת נקיה, והיא מתאוה לאוכלה [=באחת מתענה], והשניה פת קיבר, ואינה מתאוה לאוכלה [=ובאחת אינה מתענה], ונדרה משתי הככרות, האיסור בפת הנקיה, נדרי עינוי נפש הם, והאיסור בפת קיבר, אינו נדרי עינוי נפש, ונחלקו חכמים בדין הפרת הנדר הזה.

לדברי רב יהודה אמר שמואל, מאחר שאמרה תורה, "כִּלְנֵדָר וְכִלְשִׁבְעַת אִסָּר לְעֵנֵת נֶפֶשׁ אִישָׁה וְקִימוֹנָה וְאִישָׁה וְפִרְנוֹי" (במדבר ל' י"ד), למדנו, שצריך הבעל להפר את כל הנדר, ואם הפר רק מקצתו, אפילו אותו מקצת אינו מופר. ואם כן, מאחר שנדרה נדר אחד משתי הככרות יחד, ואי אפשר לו להפר חצי נדר, מתוך שהוא מפר את נדר הככר היפה, הוא מפר גם את נדר פת הקיבר. [=מתוך שהוא מפר למתענה, מפר לשאין מתענה⁴].

ולדברי רב אסי אמר רבי יוחנן, אמנם כשאמרה תורה "וְאִישָׁה וְפִרְנוֹי" למדנו, שאין הבעל יכול להפר לה מקצת הנדר, ועליו להפר לה את כולו, אולם אין כוונת התורה אלא לאותו נדר של עינוי נפש, כלומר עליו להפר לה כל עינוי הנפש של הנדר, אבל אם יש בנדר חלקים שאין בהם עינוי נפש, אינם בכלל ההפרה. ואם כן מפר לה את נדר הככר היפה, שהוא נדר עינוי נפש, ואינו מפר לה את נדר פת הקיבר, שאינו נדר עינוי נפש. [=מפר למתענה, ואין מפר לשאין מתענה].

דף פ"ג

הפר לה בעלה נזירותה ולא ידעה ועברה עליה

האשה שקבלה עליה נזירות, הרי היא נזירה לכל דבר, ואסורה לשתות יין, ולהיטמא למתים, ואם שתתה יין או נטמאה למתים, הרי זו לוקה ארבעים.

וכשם שהבעל מפר נדרי אשתו, כך הוא מפר נזירות אשתו, שהנזירות היא כנדרי עינוי נפש.

ומבואר במסכת נזיר, שאשה שנדרה בנזיר, והפר לה בעלה, ולא ידעה שהפר לה, ושתתה יין או נטמאה למתים, אף שהיתה סבורה לעשות איסור, מאחר שבאמת כבר הפר לה בעלה, אינה לוקה.

הונא כוליה פירקין רבי יוסי, דכיון דאמרינן דמתניתין דקתני לא יפר משום נדרי עינוי נפש קאמר, ושמואל דאמר מיפר משום דברים שבינו לבניה, בהכי סגי לן לפרוקה לדשמואל, ומאי איכפת לן תו מתניתין מני, אלא ודאי כדאמרן. [ר"ן].

⁴ דאי אמרת לא מצי מיפר, נמצא שאף הפרתו למתענה אינו כלום, וכיון דרחמנא יהיב ליה רשותא להפר נדרים שיש בהן עינוי נפש, על כרחיך מפר אף בשאין מתענה, דמתענה בשאין מתענה תליא, ואי אמרת לא מצי מפר, איכא עינוי נפש. [] וכי תימא, אם כן, דסבירא ליה לשמואל דיפרנו אכולה נדר קאי, ואפילו לההיא פלגא דליתיה מהנהו גוויי דמצוי בעל מפר, וכדכתיבנא, תקשי ליה מתניתין דתנן נטולה אני מן היהודים, יפר חלקו ותהא משמשתו, ותהא נטולה מן היהודים, ואמאי, נימא כיון דיפרנו אמר רחמנא, מתוך שמפר חלקו, מפר נמי חלק היהודים, דבלאו הכי לא אפשר. איכא למימר, דאפשר דסבירא ליה לשמואל, דיפרנו דמשמע כוליה ולא פלגיה, בעינוי נפש בלחוד הוא דכתיב, ולא אשכחן ליה בדברים שבינו לבניה ... ומילתא דשייכא בטעמא היא, דנדרי עינוי נפש, משום קפידא זידה הוא דמצוי מפר, דעינוי גבה היא, ומשום הכי אינו בדין שיפר לחצאין, דהא מעני ליה טפי, אבל דברים שבינו לבניה, משום קפידא דבעל הוא, הלכך במאי דלא קפיד לא קפיד, ובמאי דקפיד שרי וזיל אדנפשיה. כן נראה בעיני. [ר"ן].

ואינה יכולה להנות ממנו, כי באופן הזה, **תוכל להנות מלקט שכחה ופאה**², ואין כאן עינוי נפש.

לדעת רבא, אשה שאמרה "קונם שאיני נהנית לבריות", בעלה בכלל בריות שהזכירה, **ואסרה על עצמה גם הנאת בעלה, וכל מקום**, דעת משנתנו [=רבי יוסי], שאין אלו נדרי עינוי נפש, ואין בעלה יכול להפר לה, כי **תוכל להנות מלקט שכחה ופאה**, ואין כאן עינוי נפש³.

ולדעת רב נחמן, אשה שאמרה "קונם שאיני נהנית לבריות", אין בעלה בכלל בריות שהזכירה כדעת עולא, ולא אסרה על עצמה הנאת בעלה, אלא הנאת שאר בני אדם, **ורק מאחר שיכולה להנות מבעלה**, דעת משנתנו [=רבי יוסי], שאין אלו נדרי עינוי נפש, ואין בעלה יכול להפר לה. [אך אם בעלה היה עני, ויכולה להנות רק בלקט שכחה ופאה, אין הדבר מועיל שלא להחשיב הנדר כנדרי עינוי נפש, והבעל מפר את הנדר]. **אמנם** אף שנתבאר שכשאמרה "קונם שאיני נהנית לבריות" אין בעלה בכלל הנדר, אין זה אלא בעודה עימו, אבל לאחר שיגרשנה, חוזר גם הבעל להיות בכלל שאר בריות, והיא נאסרת בו. ומכל מקום, אף שנאסרת בכל הבריות, מותרת בלקט שכחה ופאה של כל הבריות, שמתנות עניים אלו אינם מסורות לבעלים, לתת למי שירצו, אלא הן הפקר לעניים, שנאמר בהן לשון "עזיבה", ולכן, כשהיא לוקטת, אינה נחשבת כנהנית מהבעלים.

הנדר כשעת אמירתו או כשעת חלותו או ככל שעה שהיא

נתבאר, שלדעת רב נחמן, אשה שאמרה, "קונם שאיני נהנית לבריות", אין בעלה בכלל שאר בריות, ומותרת בהנאתו, אולם, אם לאחר זמן גירשה בעלה, חזר להיות בכלל שאר בריות, ונאסרת בו⁴.

והנה בירושלמי [שהביא הרמב"ן בהלכותיו], נחלקו חכמים בדין הנודר מיורדי היום לאחר שלושים יום ויש אדם שבשעת הנדר היה מיורדי היום וקודם שעברו שלושים יום נעשה מיושבי יבשה. לדעת רבי עקיבא, הכל תלוי בשעת אמירת הנדר, ומאחר שבשעת האמירה היה אדם זה מיורדי היום, הרי הוא בכלל הנדר, אף על פי שלאחר זמן נעשה מיושבי יבשה. ולדעת רבי ישמעאל, הכל תלוי בשעת חלות הנדר, ומאחר שבשעת חלות היה אדם זה מיושבי יבשה, אינו בכלל הנדר, אף על פי שקודם לכן היה מיורדי היום. וכן הדין להיפך אם היה אדם שבשעת אמירת הנדר היה מיושבי יבשה ולאחר מכן נעשה מיורדי היום לדעת רבי עקיבא לא נאסר ולדעת רבי ישמעאל נאסר. ומכל מקום לדברי הכל, יש זמן שבו תלוי הנדר, ובו נקבע אם הוא נאסר או לא, ואם היה מיורדי היום בשעת האמירה כדעת רבי עקיבא, או בשעת חלות הנדר כדעת רבי ישמעאל, הרי זה נאסר, אף אם לאחר זמן נעשה מיושבי יבשה. וכמו כן אם היה מיושבי יבשה בשעת האמירה כדעת רבי עקיבא, או בשעת חלות הנדר כדעת רבי ישמעאל, הרי זה מותר, אף אם לאחר זמן נעשה מיורדי היום.

² ומבעל נמי לא מתסרא, דאי מתסרא ביה משום שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה בלחוד, לא אמרינן דלא יפר, דלא גרעי בריות ובעל מחנווני שלא היתה פרנסתו אלא ממנו, דקיימא לן יפר. [ר"ן].

³ וקשיא טובא, ולרבא מי גרעי בריות ובעל, מפירות חנווני, שאין פרנסתו אלא ממנו, דקתני יפר, משום עינוי נפש, ואפילו לרבי יוסי. ותירץ הר"מ בר שניאור זכרוננו לברכה, דהכא בשלקטה לקט שכחה ופאה, ויכולה היא ליהנות ממנו, וכדקתני, יכולה היא ליהנות בלקט שכחה ופאה, והלכך לא יפר, ולעיל בשנדרה בימות הגשמים, שאי אפשר לה ללקט, ומשום הכי יפר. [ר"ן].

⁴ כך פירשו הראשונים זכרונם לברכה, וכן הוא בחדושי הרשב"א זכרונם לברכה בשם התוספות. [ר"ן].

ומתוך כך שנקט רב יוסף לשון זו, "אין נזירות לחצאיין", היה משמע, שאין נזירות לחצאיין, כלומר אין אפשר להיות נזיר למקצת איסורי נזיר, אבל יש חצי נזירות [=יש קרבן לחצי נזירות], כלומר, אפשר שיהיה נזיר גמור לחצי מזמן הנזירות, וכגון אם אשה קבלה עליה נזירות, שיש לה להיות נזירה שלושים יום, והפר לה בעלה לאחר חמישה עשר יום, אף שתמה נזירותה, לאותו חצי זמן הנזירות שהיתה נזירה, יש כאן נזירות גמורה, ותביא קרבנות נזירות.

אולם אין הדבר כן, כמבואר במסכת נזיר, שאשה שהפר לה בעלה נזירותה קודם השלמתה, אינה מביאה קרבנות נזירות כלל.

ולפיכך אמר אביי, ששני דברים אלו אינם: (א) אין נזירות לחצאיין, [ואם הפר לה בעלה מקצת איסורי נזירות, בטלו כולם]. (ב) וגם אין קרבן לחצאיין, [ואם הפר לה בעלה הנזירות קודם השלמתה, אינה מביאה קרבנות].

נזירה שנטמאת והפר לה בעלה נזירותה

הנזיר, שני מיני קרבנות נאמרו בו. (א) כל נזיר, כשהוא משלים את נזירותו כדין, הוא מביא שלושה קרבנות, חטאת, עולה, ושלמים. (ב) ונזיר שנטמא, עליו להיטהר, ולחזור למנות כל ימי נזירותו, וכשהוא נטהר, עליו להביא קרבנות טהרת נזיר טמא, והם, חטאת, עולה, ואשם.

ומבואר במסכת נזיר, שאשה שקבלה עליה נזירות, ונטמאה, והפרישה בהמה לאשם של קרבן טהרת נזיר טמא, ואחרי כן הפר לה בעלה, מאחר שהפר לה את הנזירות, שוב לא תקריב את הבהמה לאשם, אף על פי שכבר הפרישה אותה, וכמו כן לא תקריב עולה, אבל תקריב חטאת העוף.

ומתחילה אמרו להקשות מכאן על דברי אביי, שאמר, אין קרבן לחצי נזירות, שהרי זו, אף על פי שהפר לה בעלה את הנזירות, ואין בידה אלא חצי נזירות, מביאה חטאת העוף מחמת אותה חצי נזירות.

ודחו זאת, שכן אדרבה, מתוך כך שאינה מביאה כל קרבנות הנזירות⁵, יש ראייה לדברי אביי, שאין קרבן לחצי נזירות, והסיבה לכך שהיא מביאה חטאת העוף, כי הקרבת חטאת העוף דבר קל הוא, שמקריבים אותה גם על ספק חיוב, ולכן מקריבים אותה גם מחמת חצי נזירות, אבל שאר קרבנות אין מקריבים לחצי נזירות.

קונם שאני נהנית לבריות

לדעת עולא, אשה שאמרה "קונם שאיני נהנית לבריות", אין בעלה בכלל בריות שהזכירה, ולא אסרה על עצמה הנאת בעלה, אלא הנאת שאר בני אדם, ומאחר שיכולה להנות מבעלה, דעת משנתנו [=רבי יוסי], שאין אלו נדרי עינוי נפש, ואין בעלה יכול להפר לה. וכן הדין גם אם בעלה עני, שאין לו לזון אותה,

⁵ שהיה לה להביא אשם ועולת העוף וחטאת העוף שהם קרבנות נזיר טמא. אי נמי אפילו שלש בהמות של השלמת הנזירות, דכיון דבעל לאו מיעקר עקר אלא מיגז גיזי מהפרה ואילך, נמצא דחצי מנין נזירות שמתנה במקומו עומד, ואי סלקא דעתך יש קרבן לחצי נזירות, היה לה להביא קרבנות של נזירות דטהרה אחר שתטהר, כדאמרינן בנטמא אחר מלאת. [ר"ן].

מן היהודים", מאחר שאוסרת עצמה בתשמיש, בעלה בכלל האיסור, שכן לאסור את שאר ישראל אינה זקוקה, משום שהיא אסורה ועומדת בהם, כדין אשת איש, ואם באה לאסור תשמיש, בוודאי לא באה לאסור אלא ממי שהיא מותרת בו, כלומר מבעלה, ולכן בעלה בכלל הנדר.

תבואה שלא הפרישו ממנה מעשר עני

בכל אחת משש שנות השמיטה יש לבעלים להפריש מהתבואות את הדברים הבאים. (א) תרומה גדולה [הניתנת לכהנים], (ב) ומעשר ראשון [הניתן ללוויים, וממנו הם מפרישים תרומת מעשר לכהנים]. (ג) ומלבד אלו יש להפריש מעשר נוסף. ברוב השנים יש להפריש מעשר שני [שיש להעלותו לאכלו בירושלים], ובשנה שלישית ובשנה ששית, יש להפריש מעשר עני [הניתן לעניים].

ולדברי הכל, תרומה שלא הפרישו ממנה תרומה גדולה, או מעשר ראשון, או מעשר שני [בשנות מעשר שני], טבל היא, והאוכל ממנה חייב מיתה בידי שמים.

ולפי דברי רב יוסף נחלקו חכמים, בדין תבואה שהפרישו ממנה תרומה גדולה ומעשר ראשון, ויש להפריש ממנה מעשר עני, ועדיין לא הפרישוהו.

לדעת רבי אליעזר, תבואה זו, שלא הפרישו ממנה מעשר עני בלבד, **אין חיוב מיתה על אכילתה, שאינה כטבל גמור**, והטעם לכך, **כי אי אפשר שתהא התבואה הזו חמורה ממה שגורם לה את האיסור**, ומעשר עני אחר הפרשתו מותר לזרים, ואיך אפשר שעל ידי תרובתו יהא בתבואה כולה חיוב מיתה⁷.

ולדעת חכמים, גם תבואה זו, שלא הפרישו ממנה מעשר עני בלבד, **יש חיוב מיתה על אכילתה כטבל גמור**, שכן **למדו בגזרה שווה**, כמו ששינוי בברייתא במסכת יבמות, יכול לא יהא חייב אלא על טבל שלא הורם ממנו כל עיקר, הורם ממנו תרומה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון, מעשר ראשון ולא מעשר שני, ואפילו מעשר עני, מנין, תלמוד לומר, **"לא תוכל לאכל בִּשְׁעָרֶיךָ מעֵשֶׂר דְגָנְךָ וְתִירֹשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ וְכִבְרֹת בְּקֶרֶךָ וְצֹאנְךָ וְכָל דְרִיבְךָ אֲשֶׁר תִּדְרַךְ וְנִדְבַתְךָ וְתִרְוּמֹת דְגָנְךָ"** (דברים י"ב י"ז), ולהלן הוא אומר, **"כי תכלה לעֵשֶׂר אֶת כָּל מַעֲשֵׂר תְבוּאָתְךָ בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנִתְּתָה לְלוֹי לְגַר לְיָתוֹם וְלְאִלְמָנָה וְאָכְלוּ בְּשַׁעְרֶיךָ וְשִׁבְעוּ"** (דברים כ"ו י"ב), מה שעריך האמור להלן מעשר עני, אף כאן מעשר עני, ואמר רחמנא "לא תוכל לאכל".

ואביי אמר, שלא נחלקו חכמים בדבר זה, ולדברי הכל, תבואה שלא הפרישו ממנה מעשר עני, טבל גמור היא, והאוכל ממנה חייב מיתה.

קריאת שם על מעשר עני של דמאי

חכמים תקנו, שתבואת עם הארץ דמאי היא, כלומר כספק היא אם הופרשו ממנה מעשרות, ולפיכך הלוקח תבואה מעם הארץ, צריך להפריש ממנה מעשר ראשון, ותורם ממנו תרומת מעשר, ונותנה לכהן, ושאר מעשר ראשון מעכב לעצמו, שהרי הוא מותר לזרים, ואין כאן אלא ספק ממון, אם עליו לתת אותו

ונמצא שדברי ירושלמי אלו אינם כמבואר בסוגייתנו, **שלי המבואר בסוגייתנו, הנודר מיורדי ים, יאסר בכל מי שהיא יורד ים, גם אחר זמן**, כמו שהאשה נאסרת בבעלה לאחר שגירשה, כי אז נעשה בכלל שאר בריות⁸. וכתב הר"ן, שהלכה כגמרא דילן⁹.

וכן מצינו ברייתא בפרק ראשון של בבא בתרא, המודר הנאה מאנשי העיר, ובא אדם אחד ונשתהא עמו, כל ששהא שם שנים עשר חדש, אסור ליהנות ממנו, ואפילו בא לעיר אחר שנדר אסור בו. וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל¹⁰.

דף פ"ד

נטולה אני מן היהודים

נתבאר, שנחלקו חכמים בדין אשה האומרת, **"קונם שאני נהנית לבריות"**. לדעת עולא ורב נחמן, אין בעלה בכלל בריות, ומותרת להנות משלו. ולדעת רבא, בעלה בכלל בריות, ואסורה להנות משלו.

ואמר רבא להביא ראיה לדבריו, מהמשנה בסוף הפרק בה מבואר, שהאומרת, **"נטולה אני מן היהודים"**, **שאסרה על עצמה תשמיש עם כל ישראל, בעלה מפר לה חלקו, ומותרת לשמש עמו, אבל כשיגרשנה, תהא אסורה בכל ישראל**, כי נדר זה הוא דברים שבינו לבניה, שבעלה מפר לה רק לעצמו, ולא לאחרים. ומכל מקום למדנו כאן, שהאוסרת עצמה **"ביהודים"**, גם בעלה בכלל האיסור, ולכאורה כן הדין כשאוסרת עצמה **"מהבריות"** גם כן בעלה בכלל האיסור, והרי זה כדברי רבא.

ויש גורסים, שכך הקשה רבא, הנה אם נאמר שבעל בכלל בריות הוא, אם כן כשאמרה **"נטולה אני מן היהודים"**, בעלה בכלל, וניתן לפרש שכוונתה לאיסור תשמיש, ובאה לאסור תשמיש בעלה המותר לה עם תשמיש כל היהודים, ולכן יפר חלקו בלבד, כדין דברים שבינו לבניה. אולם לפי דברי עולא ורב נחמן, שבעל אינו בכלל בריות, כשאמרה **"נטולה אני מן היהודים"**, אין הבעל בכלל, ואם כן, אי אפשר לומר שכוונתה לאיסור תשמיש, שהרי בלא נדר גם כן היא אסורה בתשמיש עם שאר יהודים, ועל כרחך כוונתה לאסור הנאת פירותיהם, ואם כן נדרי עינוי נפש הם, ויפר לה לעולם, ולמה אמרו שמפר לה רק חלקו.

ודחו ראיה זו ואמרו, שאפשר שבשאר נדרים, כשאוסרת עצמה **"מהבריות"** או **"מישראל"**, אין בעלה בכלל, כדעת עולא ורב נחמן, ורק כשאומרת **"נטולה אני**

⁸ בר"ן מבואר, שהיה מקום להעמיד סוגייתנו כדעת רבי ישמעאל, שהולכים אחר שעה שהנדר חל בה. ולא זכיתי להבין דבריו.

⁹ וסבריה דרבי עקיבא לא קשיא אהא מלתא כלל, משום דהא מילתא תליא בלשון בני אדם. ובגמרא דילן סברינן דבכלל לשון בני אדם כולוהו בכלל. ורבי עקיבא במילתיה בתר דרשא דקראי דייק ליה הכי, דלא שייך התם לשון בני אדם כלל. ובירושלמי לא סברי הכי, אלא סברי דהנודר מיורדי הים ודאי להנהו דהו יורדי הים בשעת עיקר נדרו קא מכיין, ומשום הכי לית ליה למדיק אלא לידע איזו שעה הוא עיקר נדרו, אם שעת האמירה או שעת החלות, ומשום הכי אמרינן התם, דתלי בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא. ובגמרא דילן סברינן, דלא תליא בהא מלתא כלל, אלא בלשון בני אדם שכולן בכלל. [ר"ן].

¹⁰ ואפשר שהרמב"ן ז"ל לא חלק, ולא הביא הירושלמי בהלכותיו, אלא ללמוד ממנו שאסור בבני אדם שהם בכלל לשונו בשעת אמירה, אף על פי שאינן בכלל לשונו בשעת חלות הנדר, דהאי דינא ליתיה בגמרא דילן, אבל לא לסמוך על הירושלמי בהלכתיה ובטעמיה. אי נמי דירושלמי גופיה לאותם בני אדם שהם בכלל בשעת חלות הנדר פשיטא ליה מלשון בני אדם בגמרא דילן, אבל דניל אף בתר אמירה מפיק מדברי עקיבא. [ר"ן].

⁷ דבשלמא תרומה, בדין הוא שתהא טובלת, דכיון שהיא עצמה אסורה, ראוי הוא שתאסור תרובתה, דכיון דעל כרחו צריך להרימה מן הכרי, אינה מתבטלת שם, ומשום הכי אוסרת, אבל מעשר עני, שהוא עצמו מותר לזרים, היאך יהא תרובתו חמור ממנו. [ר"ן].

ללוי או לא, והמוציא מחבירו עליו הראיה^א. ובשנות מעשר שני צריך להפריש גם מעשר שני. אבל נחלקו חכמים ורבי אליעזר, אם בשנות מעשר עני, צריך להפריש מהדמאי מעשר עני.

ולפי דברי רב יוסף, מחלוקת זו תלויה בדין המבואר לעיל, אם תבואה שלא הפרישו ממנה מעשר עני, טבל גמור היא להתחייב מיתה על אכילתה.

לדעת רבי אליעזר, אפילו תבואה שודאי שלא הפרישו ממנה מעשר עני, אין בה חיוב מיתה כטבל גמור. ולפיכך בדמאי, שיש בו ספק, לא הצריכו להפריש ממנו מעשר עני.

ולדעת חכמים, תבואה שודאי שלא הפרישו ממנה מעשר עני, יש בה חיוב מיתה כטבל גמור. ולפיכך גם בדמאי הצריכו להפריש ממנו מעשר עני, שאם לא יפרישו כל התבואה ספק טבל שיש בו חיוב מיתה.

ולפי דברי אביי, לא בזה נחלקו החכמים הללו, אלא לדברי הכל, תבואה שודאי לא הפרישו ממנה מעשר עני, יש בה חיוב מיתה כטבל גמור, ובדבר אחר נחלקו.

לדעת רבי אליעזר, לא נחשדו עמי הארץ שלא הפרישו מעשר עני, כי אין להם שום הפסד בהפרשתו, שהרי יכולים לחזור ולזכות בו בהיתר, וזאת על ידי שיפקירו נכסיהם והיה עניים, ואם כן מאחר שיכולים לזכות בו בהיתר בלא הפסד עושים זאת, מפרישים אותו, ומפקירים נכסיהם, וזוכים בו, וחוזרים וזוכים בנכסיהם.

ולדעת חכמים, נחשדו עמי הארץ שלא הפרישו מעשר עני, ואינם עושים באופן הנ"ל, כי יראים שמא כשיפקירו נכסיהם, יקדים אחר ויזכה בהם לפניהם, ויפסידו כל נכסיהם.

ללקט מתנות עניים מתבואת מדיר

במשנתנו מבואר, שעני המודר הנאה מחבירו, מותר ללקט משדהו לקט שכחה ופאה, ואינו נחשב כנהנה מבעל השדה, כי במתנות עניים אלו אמרה תורה לשון עזיבה, לומר שהם כהפקר לעניים, ולא כמתנה מבעל השדה.

לקבל מעשר עני מתבואת מדיר

ממשנתנו משמע, שעני המודר הנאה מחבירו אסור לקבל מעשר עני מתבואתו, ואין זה כשאר מתנות עניים. ובברייתא מבואר, שעני המודר הנאה מחבירו מותר לקבל מעשר עני מתבואתו, כשאר מתנות עניים. ונאמרו שני אופנים ליישב זאת.

א. מחלוקת רבי אליעזר וחכמים.

רב יוסף אמר, שמשנתנו והברייתא נחלקו במחלוקת חכמים ורבי אליעזר. אם תבואה שלא הפרישו ממנה מעשר עני נחשבת כטבל גמור להתחייב מיתה על

^א כן פירש הר"ן. ולכאורה גם לענין התרומה, מאחר שהפרישה, שוב אין כאן אלא ספק ממון, ולמה לא יוכל לעכבה לעצמו, ולא לאוכלה, אבל למוכרה לכהן, ולא יתנה לכהן חינם. ועיי' תו"ט ריש דמאי, סוף ד"ה דמאי.

אכילתה. שכן ענין זה שהבעלים הם אלו הנותנים את התרומות והמעשרות [=טובת הנאה שלהם] מבואר בכתוב, "ולא יחלקו את קדשי בני ישראל את אשר קרימו לה" (ויקרא כ"ב ט"ו), כלומר דברים אלו, שאם לא יפרישו התבואה טבל, אותם יתנו הבעלים, אבל דברים שאינם כן, אינם מתנה מהבעלים, אלא כשאר הפקר.

ודעת משנתנו כדעת חכמים, שתבואה שלא הפרישו ממנה מעשר עני, טבל גמור היא, ואם כן הפרשת מעשר שני הרי היא כשאר הפרשת תרומות ומעשרות, שהיא מתנה מהבעלים, וטובת הנאה שלהם, ולפיכך אסור למודר לקבל מהם.

ודעת הברייתא כדעת רבי אליעזר, שתבואה שלא הפרישו ממנה מעשר עני אינה כשאר טבל, ואם כן הפרשת מעשר עני אינה כשאר הפרשת תרומות ומעשרות, אלא כלקט שכחה ופאה שהם כהפקר לעני, ולפיכך מותר למודר לקבל מהם.

ואביי הקשה על דברי רב יוסף, כי אמר, שלדברי הכל תבואה שלא הפרישו ממנה מעשר עני, כטבל גמור היא, להתחייב מיתה על אכילתה.

ב. כאן במתחלק בבית כאן במתחלק בגורן.

רבא אמר ליישב המשנה וברייתא באופן אחר, והוא, שהמשנה מדברת במעשר עני המתחלק בתוך הבית, שנאמרה בו נתינה, "פי תקלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבועו" (דברים כ"ו י"ב), כלומר הבעלים הוא הנותן, ולכן אסור למודר הנאה. והברייתא מדברת במעשר עני המתחלק בגורן, שנאמרה בו הנחה, "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההוא והנחת בשעריך" (דברים י"ד כ"ח), כלומר מונח הוא לעניים כהפקר, ולכן הוא מותר למודר הנאה.

והתם בספרי רמי, כתיב "ונתת ללוי ליתום ולאלמנה", וכתיב "והנחת בשעריך". ומשני, כאן בימות החמה, כאן בימות הגשמים. והכי פירושו, בימות החמה מניחו בגורן, וכשמגיעים ימות הגשמים, מחלקו בתוך ביתו. ואית דמפרשי איפכא, בימות הגשמים מחלקו בתוך ביתו, והנותר ממנו בימות החמה שאחר ימות הגשמים, מניחו בגורן.

לקבל תרומות ומעשרות מתבואת מדיר

שני דינים נאמרו במשנתנו בענין זה (א) המדיר הנאה את כל הכהנים והלויים אף על פי שהם אסורים להנות ממנו, נוטלים הם מתבואתו תרומה ומעשר על כרחו. (ב) המדיר הנאה מכהנים ולויים מסוימים, יטלו אחרים תרומה ומעשר מתבואתו, אבל המודרים שנאסרו בהנאתו לא יטלו. ונאמרו שני אופנים ליישב את משנתנו.

א. תלוי במחלוקת אם טובת הנאה ממון.

רב הושעיא אמר, ששני דינים אלו נאמרו על ידי שני תנאים, ויש כאן מחלוקת ביניהם.

דעת התנא הראשון כדעת רבי יוסי ברבי יהודה, שענין זה שנתנה תורה לבעלים זכות להחליט למי יתן את התרומה והמעשרות, אינה זכות ממון [=טובת הנאה אינה ממון], ומאחר שכן, כשאסרם בהנאתו, בין אם אסר כולם

מפרישים מהתבואה תרומות ומעשרות, ורק הנותר אחר ההפרשה, שלהם.

והנה מי שגנב מחבירו תבואה בעודה טבל, קודם שיפרישו ממנה תרומה ומעשרות, **הכל מודים, שעליו לשלם לבעלים לכל הפחות את החלק הראוי להם**, כלומר את שווי התבואה שהיתה נשארת, אחר הפרשת התרומות והמעשרות.

אבל נחלקו רבי ורבי יוסי ברבי יהודה, אם על הגנב לשלם לבעלים גם על גניבת חלק התבואה שהיה עתיד להפרישו תרומה ומעשרות. ונאמרו מספר אופנים בביאור מחלוקתם.

א. נחלקו אם טובת הנאה ממון.

לדברי רב הושעיא, **הכל מודים, שאין הגנב משלם על החלק שכנגד התבואה והמעשרות תשלום מלא**, שהרי לא היו ראויים לבעלים, אלא לתת אותם לכהנים ולויים, **ובזה נחלקו.**

לדעת רבי – ענין זה, שנתנה תורה לבעלים את הזכות לתת את התרומה והמעשרות למי שיבחרו, זכות ממונית היא [=טובת הנאה ממון], ולפיכך על הגנב לשלם לבעלים שהפסידם זכות ממונית זו.

ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה – ענין זה, שנתנה תורה לבעלים את הזכות לתת את התרומה והמעשרות למי שיבחרו, אינו זכות ממונית [=טובת הנאה אינה ממון], ולפיכך הגנב פטור מלשלם לבעלים שהפסידם זכות זו.

דף פ"ה

ב. נחלקו בדיון מתנות שלא הורמו.

שוב אמרו, שלדברי הכל טובת הנאה אינה ממון, ואם היה גונב את התרומה והמעשרות אחר שכבר הופרשו, מאחר שאין בהם לבעלים אלא טובת הנאה, שיכולים לבחור למי לתת הכל, מודים שהגנב היה פטור מלשלם לבעלים, ומחלוקתם היא רק כשגנב כל התבואה בעודה טבל.

לדעת רבי – מתנות שלא הורמו, כמי שלא הורמו דמיון, כלומר מאחר שלא הפרישו תרומה ומעשר בפועל, הכל נידון כחולין, ולא כתרומה ומעשר, ולכן על הגנב לשלם כנגד כל מה שגנב תשלום מלא.

ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה – מתנות שלא הורמו, כמי שהורמו דמיון, כלומר אף על פי שעוד לא הופרשו תרומה ומעשר בפועל, הם נידונים כמי שהופרשו, ואין לו בהם אלא טובת הנאה שאינה ממון, ולכן הגנב פטור מלשלם כנגד התרומה והמעשרות.

והקשו על הביאור הזה, שכן אם טובת הנאה אינה ממון, מה בכך שלדעת רבי נחשבות המתנות כמי שלא הורמו, מכל מקום אינן שוות כלום, ולמה ישלם עליהן כאילו היו חולין.

ג. נחלקו משום קנס.

שוב אמרו שאפשר שלדברי הכל טובת הנאה אינה ממון, ולכן אמר רבי יוסי **ברבי יהודה שהגנב פטור מלשלם על החלק שכנגד התרומה והמעשר.** ואף רבי מודה שכן היה ראוי להיות הדין, **אלא שחכמים קנסו את הגנב, שאף על פי שגנב דבר שאינו שווה ממון אצל הבעלים, מכל מקום מאחר שעשה שלא**

ובין אם אסר מקצתם, לא נאסר לתת להם תרומות ומעשרות, שאינו נחשב כנותן להם דבר.

ודעת התנא השני כדעת רבי, שענין זה שנתנה תורה לבעלים זכות להחליט למי יתן את התרומה והמעשרות, זכות ממון היא [=טובת הנאה ממון], ומאחר שכן, כשאסרם בהנאתו, בין אם אסר כולם, ובין אם אסר מקצתם, נאסר לתת להם תרומות ומעשרות, שהוא נחשב כנותן להם דבר.

ב. טובת הנאה ממון אבל כשכולם אסורים פקעה זכותו.

רבא אמר [בדף פ"ה], שמשנתנו כולה כדעת תנא אחד, שטובת הנאה נחשבת כממון, ולכן כשהיו כהנים ולויים מסוימים מודרים ממנו הנאה, לא יתן להם, כי מהנה אותם, ולכן יתן לאחרים, כמבואר בסיפא.

אבל כשהיו כל הכהנים והלויים מודרים ממנו הנאה, מאחר שאין בידו לתת לאף אחד מהם, ממילא פקעה זכות ממון שיש לו להחליט למי לתת, שהרי אינו יכול לתת לאף אחד [=כיון דקא אתי למיסרא עליהו, שויה עפרא בעלמא], ומאחר שאין לו כאן זכות להחליט למי לתת, והתרומה והמעשרות של כהנים ולויים, נוטלים הם על כרחו, כמבואר ברישא.

האוסר פירותיו על עצמו

נתבאר, שהאוסר הנאתו על הכהנים, מאחר שאינו יכול לתת לאחד מהם תרומותיו, הרי הוא כמפקיר זכות ממון שיש לו להחליט למי לתת.

ומכאן יש ללמוד, שכמו כן האוסר פירותיו על עצמו, מאחר שאינו יכול להנות מהם, הרי הוא כמפקירם, ויכולים אחרים ליטלם על כרחו.

ולפירוש הרשב"א, אם נשאל אחרי כן על נדרו, חייבים לשלם לו על פירותיו שלקחו, כיון שחכם עוקר הנדר מעיקרו, והרי הפירות כמי שלא נאסרו עליו מעולם.^א

והר"ן נסתפק בזה, שכן אפשר שמשעה שאסרו על עצמו, הפקירו, ואם כן, אף שאחרי כן נשאל על האיסור, האיסור לבדו בטל, ולא ההפקר, שאין שאלה בהפקר, וכל שזכה בו אחר קנה כזוכה מן ההפקר.^ב

הגונב טבלו של חברו

כבר נתבאר, שאין הבעלים נוטלים כל תבואתם לעצמם, אלא תחילה

^א ואם תאמר, אם כן היאך יטלו כהנים על כרחו, למה לא נחוש דלמא מיתשיל ומתהני מדידה. לאו קושיא היא, דהתנן המקדש האשה על תנאי שאין עליה או עליו נדרים ומצאו עליה או עליו נדרים אינה מקודשת, ומדקתני אינה מקודשת משמע שאינה מקודשת כלל, ויכולה להנשא לאחר, אף על גב דתנאי התם הלכה אצל חכם והתירה, וכן הוא שהלך אצל חכם והתירו מקודשת, אלמא אף על גב דמצו מיתשיל וחיילי קדושי למפרע, כל אימת דלא מיתשיל לא חיישין דלמא מיתשיל, הכא נמי דאם איתשיל עבדו כהנים איסורא למפרע, כל אימת דלא איתשיל לא חיישין להכי. הרשב"א ז"ל. [ר"ן].

^ב ומשום הכי יטלו כהנים ולויים על כרחו, דאי לא, ודאי כיון דנדרים לאיתשולי עלייהו קיימין, דמשום הכי מיקרו דבר שיש לו מתירין ... חיישין דלמא מיתשיל. וכי תנן אינה מקודשת, לא שתהא מותרת לינשא, אלא דינא קתני. ואפילו תימא נמי דמילתא פסיקתא קתני, היינו טעמא משום דבדידה ליכא למיחש, דלא מקלקלה נפשה, ובדידה לא אשכחין בגמרא אינה מקודשת, אבל הוא שהלך אצל חכם והתירו מקודשת, לומר שהיא מקודשת גמורה, אבל לא הלך איכא למימר דחיישין כנייל. [ר"ן].

כהוגן כשגנב, ישלם.

וכמו כן אפשר, שלדברי הכל, טובת הנאה ממון, ולכן אמר רבי שהגנב חייב לשלם על החלק שכנגד התרומה והמעשר, שהרי הפסיד בכך ממון לבעלים. ואף רבי יוסי ברבי יהודה מודה, שכן היה ראוי להיות הדין, אלא שהחכמים קנסו את בעל הבית, שכשיגנבו ממנו טבל יפסיד חלק הראוי לו בתרומה ומעשר כדי שלא ישתהה, אלא ימהר להפריש תרומה ומעשרות מתבואתו.

האוסרת הנאתה לקרובי בעלה

האוסרת הנאתה לקרוביה או לקרובי בעלה, שאומרת, "קונם שאיני עושה על פי אבא", או "על פי אביך", או "על פי אחי", או "על פי אחיך", אין בעלה יכול להפר. שנדרים אלו אינם נדרי עינוי נפש, שאינה אוסרת עצמה בדבר. וגם אינם דברים שבינו לבניה, שהנאת קרוביה או קרובי בעלה אינה נחשבת דברים שבינה לבין בעלה, אלא בינה לבין קרוביה או קרוביו.

המקדיש מעשה ידי אשתו

במסכת כתובות מבואר, שהמקדיש את מעשה ידי אשתו, לא קדשו, והיא עושה ואוכלת מעשה ידיה.

יש אומרים, שדין זה אמור גם באופן שיש לאיש נכסים, ויכול לזון את אשתו, ואף על פי כן מעשה ידיה אינם ברשותו אלא ברשותה, ואינו יכול להקדישם. וכדעת רב הונא, שאמר, שעיקר תקנת מעשה ידים לטובת האשה שתחילה תקנו שיהא הבעל זן אותה וכנגד זה תקנו שמעשה ידיה שלו, ולפיכך בה תלוי הדבר, ואם אומרת איני ניוזנית ואיני עושה הרשות בידה, ולכן, מאחר שמעשה ידיה ברשותה הם, ולא ברשות בעלה, אינו יכול להקדישם.

יש אומרים, שבמקום שיש לאיש נכסים לזון את אשתו, מעשה ידיה ברשותו, ויכול להקדישם, כי עיקר התקנה שיהיו מעשה ידיה שלו. והדין הנ"ל אמור באופן שאין לבעל נכסים לזון אותה, שרק באופן הזה, מאחר שאינו זן אותה, אין מעשה ידיה שלו, אלא שלה, כדי לזון עצמה.

המקדיש מותר מעשה ידי אשתו

תקנת חכמים היא שהבעל זן את אשתו כראוי ומלבד זה נותן לה עוד מעה כסף כל שבוע וכנגד מזונות שזן אותה עיקר מעשיה ידיה שלו וכנגד מעה כסף מותר מעשה ידיה שלו ואם היה זן אותה ולא נותן לה מעה כסף מעשה ידיה שלו ומותר מעשה ידיה שלה.

ונחלקו חכמים במסכת כתובות, מה הדין כשהקדיש הבעל את מותר מעשה ידיה, כשלא היו ראויים לו.

לדעת רבי מאיר, אף על פי שעכשיו מותר מעשה ידיה אינו שלו, מכל מקום עתיד הוא לרשת אותם במותה, ולפיכך, כשתמות הם קדושים, כי אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם.

ולדעת רבי יוחנן הסנדלר, אף על פי שעתיד הבעל לרשת את מותר מעשה ידי

אשתו, לא יקדשו כשתמות מחמת הקדש של עכשיו, כי אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. ואמר שמואל, הלכה כרבי יוחנן הסנדלר.

האשה שאסרה את מעשה ידיה לבעלה

נחלקו חכמים מה הדין, כשהאשה אסרה הנאת מעשה ידיה על בעלה, שאמרה, "קונם שאיני עושה לפיך", כלומר מה שאני עושה אסור לך בנדר, האם חל הנדר, ומעתה אם ירצה הבעל להנות ממעשה ידיה הוא צריך להפר את הנדר, או שאין כאן נדר, ומעשה ידיה מותרים לבעל בלא הפרה.

לדעת תנא קמא – האשה משועבדת לבעלה לכל מעשה ידיה, ואינה יכולה להפקיע את שעבודה, ולפיכך אינה יכולה לאסור את מעשה ידיה על בעלה, ואם כן אין כאן נדר, ואין הבעל צריך להפר.

ולדעת רבי עקיבא – האשה משועבדת לבעלה רק לעיקר מעשה ידיה, כלומר לשיעור מסוים של מעשה ידיה המבואר במסכת כתובות, וכל שתעשה בשיעור זה אינה יכולה לאוסרם עליו, ולכן הם מותרים לו בלא הפרה. אבל אינה משועבדת לעשות לו יותר מהשיעור הזה, וכל מה שתעשה יותר מחובתה^א, יכולה לאסור על בעלה, ולפיכך, כדי שלא יאסר במה שתעשה יותר מחובתה, יש לו להפר את נדרה. ויכול הוא להפר משום דברים שבינו לבניה.

ולדעת רבי יוחנן בן נורי – אמנם האשה משועבדת לבעלה לכל מעשה ידיה, כדעת תנא קמא, ולפיכך כל זמן שהיא עמו, כל מעשה ידיה מותרים לו בלא שום הפרה, שאינה יכולה לאוסרם עליו. ואף על פי כן יש לו להפר את הנדר, שמא יגרשנה, ואז יפקע שעבודה, ויהא הנדר חל על כל מעשה ידיה, ושוב לא יוכל להחזירה^ב, כי לא יוכל להיזהר בכך, שהרי אי אפשר לו שלא תטחן ולא תאפה ולא תעשה לו שום דבר^ג.

ואמר שמואל, הלכה כרבי יוחנן בן נורי, שהבעל צריך להפר את הנדר, כדי שלא יחול הנדר אחר שיגרשנה.

והקשו על הדברים הללו, שכן לעיל נתבאר, ששמואל עצמו פסק הלכה כרבי יוחנן הסנדלר, שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, ואם כן, היאך פסק שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי, שכשהאשה אוסרת את מעשה ידיה על בעלה, חל האיסור על מה שתעשה אחר גירושין, הלא בשעה שאסרה עדיין לא באו לעולם מעשה ידיה של אחר גירושין.

ותירצו, שכשאמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי, לא נתכוון לומר שהלכה כמותו לגמרי, אלא רק במה שנחלק עם רבי עקיבא לענין העדפה, שלדעת רבי עקיבא, הבעל צריך להפר, כי מה שתעשה יותר מעיקר מעשה ידיה, אינו משועבד לבעל, וחל הנדר, ורבי יוחנן בן נורי אמר, שגם מה שתעשה יותר מעיקר מעשה ידיה, כל זמן שהיא עמו, אינו נאסר, [כדעת תנא קמא], ולענין זה בלבד אמר שמואל שהלכה כרבי יוחנן בן נורי.

ודחו זאת, שכן אם זו היא כוונת שמואל, היה לו לפרש דבריו ולומר, שהלכה

^א אוקימנא לה בכתובות, בהעדפה שעל ידי הדחק. [ר"ן].

^ב יל"ע מה הדין באשת כהן שהרי אסור להחזירה בכל אופן.

^ג ותנא קמא פליג עליה דרבי יוחנן בן נורי (א) אי משום דלא סבירא ליה דמהניא הפרה לכי מגרש לה. (ב) אי משום דנדר גופה, כיון דהשתא לא חייל, לקמיה נמי לא חייל. [ר"ן].

אמנם מתחילה אמרו, שמעיקר הדין גם באופן הזה לא היה הנדר חל, כי ידיה משועבדות לבעלה, ואינן ברשותה. והאופן שבו חל הנדר הוא, כשאומרת, כשאתגרש ממך, יהיו ידי אסורות לך.²

ודנו בגמרא, האם באופן הזה הנדר חל³, כי אומרת שיחול כשיהיו הידים ברשותה, או שגם באופן הזה אין הנדר חל, מאחר שעכשיו אין הידים ברשותה, והרי הם אצלה כדבר שלא בא לעולם. והביאו מספר דינים, שמהם למדנו מתי אדם מקדיש דבר לכשיבוא לרשותו, ומתי אינו מקדיש כי עתה אינם ברשותו.

דף פ"ו

א. שדה שאני מוכר כשאחזור ואקנה תקדש.

הבא למכור שדה לחבירו, ואומר קודם המכירה, שדה זו שאני מוכר, כשאחזור ואקנה אותה, תקדש, כשיחזור ויקנה אותה ותבוא לרשותו היא קדושה.

והיה רבי אילא סבור, שכמו כן, אשת איש האומרת, שכשתתגרש ויחזרו ידיה לרשותה יקדשו, כשתתגרש, ויבאו ידיה לרשותה יקדשו.

ואף שבאמת אין כאן דמיון גמור, שכן זה שאמר "שדה זו שאני מוכר לך כשאחזור ואקנה תקדש", בשעת אמירתו השדה ברשותו, והאשה האומרת "לכשאתגרש יקדשו ידי", בשעת האמירה אין הידים ברשותה, מכל מקום היה רב אילא סבור להשוותם, שכן מצד שני לענין אשה יש סברא יותר לומר שיקדשו ידיה, שכן השדה, לאחר המכירה, יצאה מרשות הראשון לגמרי, ואילו ידי האשה, גופם ברשותה כל הזמן, ורק הפירות ברשות הבעל.

ב. שדה זו שמכרתי כשאחזור ואקנה תקדש.

ורבי ירמיה הקשה על דברי רבי אילא, ואמר, שאין הנידון דומה לראיה, זה שהקדיש את השדה קודם שמכרה, מאחר שבאותה שעה עוד היתה ברשותו, והיה בידו להקדישה, יכול להקדישה גם לאחר זמן, כשתחזור לרשותו. [נהוה הדין לפנויה, שתאמר קודם קידושה, לאחר שאתגרש, יקדשו ידי יקדשו ידיה].

אבל אשת איש האומרת, לכשאתגרש יקדשו ידי, באותה שעה אין ידיה ברשותה, והרי היא דומה למי שכבר מכר שדהו, ואמר, כשאחזור ואקנה אותה תקדש, אף על פי שחזר וקנה אותה, אינה קדושה.

ג. שדה זו שמשכנתי לכשאפדנה תקדש.

ורב פפא הקשה על דברי רבי ירמיה, ואמר, שאין להשוות אשת איש הבאה לאסור את ידיה המשועבדות לבעלה, למי שמכר שדה, ובא להקדישו.

זה שמכר את שדהו, אין השדה שלו כלל. אבל אשת איש, אף אם ידיה משועבדות לבעלה, מכל מקום גוף הידים שלה. וכשהיא באה לאוסרם, הדבר דומה למי שמשכנ את שדהו לאחר כנגד חובו, ואמר, לכשאפדה את השדה⁴,

כרבי יוחנן בן נורי לענין העדפה. או שהיה לשמואל לומר אין הלכה כרבי עקיבא ובוזה היה יכול לסתום כי באמת לדבריו אין הלכה כרבי עקיבא כלל. או שהיה לשמואל לומר הלכה כתנא קמא, שהרי זו היא באמת דעת שמואל.

ולפיכך אמר רב יוסף, שבודאי, כשאמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי, נתכוון לומר שהלכה כמותו לגמרי, כלומר על הבעל להפר, כדי שלא יאסרו עליו מעשה ידיה של אחר גירושין. ואין להקשות, הלא לדעת שמואל אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. כי יש חילוק בין הקדש לקונם [=נדרי איסור], וקונם חל גם באופן שהקדש לא חל, שכן מצינו, שאין אדם מקדיש אלא את שלו, ואילו לאסור על עצמו, הוא אוסר גם מה שאינו שלו, וכמו כן לענין דבר שלא בא לעולם, אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, ואילו לאסור הוא אוסר גם דבר שלא בא לעולם⁵, ולכן האשה יכולה לאסור על בעלה מעשה ידיה של אחר גירושין.

ואביי דחה את דברי רב יוסף, ואמר, שאין להביא ראיה ממה שאדם אוסר על עצמו פירות חבירו, שיוכל לאסור על חבירו דבר שלא בא לעולם, שכן אף אם מה שלא בא לעולם דומה למה שאינו ברשותו, מכל מקום לא מצינו, שיחול הנדר אלא כשלכל הפחות או הדבר הנאסר או מי שנאסר ברשותו, כלומר או שאוסר על עצמו פירות חבירו, או שאוסר על חבירו פירות עצמו, אבל לא מצינו שיוכל לאסור על חבירו פירות חבירו, וכמו כן לא תוכל לאסור על בעלה מעשה ידיה שתעשה אחר הגירושין, שכן ענין זה דומה לאוסר פירות חבירו על חבירו, שהרי לא בעלה ברשותה, וגם הפירות שאוסרת עוד לא באו לעולם.

ולפיכך אמר רב הונא בריה דרב יהושע, שבאמת, כשם שאין הקדש חל על דבר שלא בא לעולם, כך אין נדרי איסור חלים על דבר שלא בא לעולם, [וכשהאשה אוסרת על בעלה מעשה ידיה, גם מה שתעשה אחר גירושין, שיהיו ברשותה, אינם נאסרים עליו, כי כשנדרה לא באו לעולם]. והאופן שבו האשה יכולה לאסור על בעלה את מעשה ידיה של אחר גירושין, אף על פי שעוד לא באו לעולם, הוא, כשאינה אוסרת את מעשה ידיה, אלא אוסרת את ידיה עצמם שלא יעשו לו מלאכה, והידיים כבר בעולם, ולפיכך כבר עתה נאסרות לו, ואף על פי שהן משועבדות לבעל, קונם מפקיע מידי שעבוד כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ומכל מקום כל זמן שהיא עם בעלה, חיזקו חכמים את כוחו בידיה, שיהיה כבעלים עליהם, ולא כמי שהידיים משועבדות לו, ולכן כשהיא תחתיו, מעשה ידיה מותרים לו, אבל לאחר גירושין ידיה אסורות לו⁶.

להקדיש דבר לכשיבוא לרשותו

נתבאר, שהאופן שבו חל הנדר של האשה לאסור את מעשה ידיה לבעלה, אף על פי שאינם בעולם, כשאוסרת את ידיה, שהם בעולם. ומסקנת הגמרא, שהנדר חל כבר עתה, אף על פי שהידיים משועבדות לבעלה, כי נדרים מפקיעים את השעבוד, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

² דהא פירות חבירו לדידיה כדבר שלא בא לעולם דמי דלית ליה בהו מידי. [ר"ן].

³ ואם תאמר, ואי אלמוה רבנן לשעבודיה דבעל דלא ליחול השתא, הדרא קושיין לדוכתה, כיון דהשתא לא חייל, לקמיה היכי חייל, דהשתא מיהת לא מיגרשא. ויש לומר דכיון דמדינת חייל, אי לאו דאלמוה רבנן לשעבודיה, כי אלמוה, הני מילי דכל היכא דקיימא קמיה, לא ליחול, אבל נתגרשה, כאילו חייל מעיקרא דמי, כיון דמדינת ראוי לחול. [ר"ן].

⁴ אפילו למאן דאמר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ... לא מהני, דאפילו ... אלא באומרת בפירוש שיחול אותו דבר באותו זמן שאפשר לו לחול ... [ר"ן].

⁵ אפילו למאן דאמר אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. [ר"ן].

⁶ והאי דנקט לכשאפדנה, ממך משום דהקדש דמים הוא זה, ואינו מפקיע מידי שעבוד, הלכך אין ההקדש חל עד שיפדנה. וההיא דאמרין בפרק האומר משקלי עלי, גבי המשכיר בית לחבירו, והקדישו, משכיר הדר בו מעלה שכר להקדש, ופרכינן עלה היכי דר ביה במעילה קאי, כבר כתבתי

והשור כשר לקרבן, ואינו כשור גזול, כי גופו היה של המקדיש. והמלווה גובה
חובו ממקום אחר.

רש"י זכרנו לברכה מפרש, שרק קדושת הגוף מפקיעה מידי שעבוד, אבל קדושת דמים
אינה מפקיעה. אבל רבינו תם זכרנו לברכה חולק עליו, ואומר, שאפילו הקדש דמים
מפקיע מידי שעבוד. ואין כאן מקום להאריך.

ב. חמץ – ישראל שעשה חמץ שברשותו, אפותיקי לבעל חובו נוכרי, כלומר
ייחד חמצו לגביית חוב שחייב לנוכרי, ואמר לנוכרי, ומכאן תגבה חובך, ובכך
נשתעבד החמץ לתשלום החוב, ולאחר מכן הגיע הפסח, מאחר שהחמץ ברשות
ישראל, ועדיין לא זכה בו הנוכרי ממש, אלא השתעבד לו בלבד, איסור חמץ
המוטל על ישראל, מפקיע השעבוד, והחמץ נאסר בהנאה, והישראל חייב
לבערו.²

ג. שחרור – עשה עבדו אפותיקי לבעל חובו, כלומר ייחד עבדו לגביית חוב
שחייב לחבירו, שאמר לו, מכאן תגבה חובך, ובכך נשתעבד העבד לתשלום
החוב, ולאחר מכן שחרר הבעלים הראשון את העבד, שחרור זה מפקיע את
השעבוד של המלווה בעבד, והעבד יוצא לחירות, ואין למלווה זכות בו, וגובה
חובו ממקום אחר.

צריך לדעת למי מפר או מקיים ומה מפר או מקיים

כבר נתבאר, שהאיש מפר נדרי אשתו ובתו. אמנם מבואר, שאין ההפרה
מועילה, אלא כשיודע למי מפר, ומה מפר.

אבל אם נדרה אשתו, והיה סבור שנדרה בתו, והפר או קיים, מאחר שטעה
בדבר, אין כאן לא הפרה ולא קיום. וכן אם נדרה בתו, וסבור שנדרה אשתו.

וכמו כן אם נדרה אחת מהן להיות נזירה והיה סבור שאסרה על עצמה דבר
בקונם, או להיפך, והפר לה, מאחר שטעה בדבר, אין כאן לא הפרה ולא קיום.

וכן הדין כשאסרה על עצמה דבר מסוים בקונם, כגון תאנים, והיה סבור
שאסרה על עצמה דבר אחר, כגון ענבים, והפר לה, מאחר שטעה בדבר, אין
כאן לא הפרה ולא קיום.

וענין זה שהפרה בטעות אינה כלום, למד מהכתוב, "וְאִם בָּיִת שָׁמַע אִישָׁהּ וְנִיָּא
אוֹתָהּ וְהִפְרָ אֶת נְדָרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׁפִתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל נַפְשָׁהּ וְהִ' יִסְלַח לָהּ"
(במדבר ל"ט), כלומר, ההפרה מועילה כשמניא אותה, ולא כשמניא אחרת,
וכשמפר את הנדר שנדרה, ולא כשמפר נדר אחר.

וענין זה שקיום בטעות אינו כלום, למד מהכתוב בענין קיום שעל ידי שתיקה,
"וְשָׁמַע אִישָׁהּ בָּיִת שָׁמַעוּ וְהִחְרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל נַפְשָׁהּ וְקָמוּ"
(במדבר ל"ח), כלומר, הקיום מועיל כשמחריש לה, ולא כשמחריש לאחרת,
וכשמחריש לנדר שנדרה, ולא כשמחריש לנדר אחר.³

² והוא דתנן בפרק כל שעה, עובד כוכבים שהלוה את ישראל על חמצו, אחר הפסח מותר בהנאה,
מוקמינן לה התם כשהרהיטו אצלו, שמסרו אצלו במשכון. [ר"ן].

³ אבל אין לומר שדין הקמה בטעות למד בהיקש שהקמה להפרה ... דאפילו למאן דמקיש,
לאו לכל מילי איתקוש, אלא דוקא למילי דמשתמעו מהאי קרא גופיה דאישתו יקימנו ואישתו
יפרנו, דהא אמרינן לעיל, חומר בהקם מבהפר, קיים בלבו קיים הפר בלבו אינו מופר, ואי לכל
מילי איתקוש, אמאי, אלא ודאי אפילו למאן דמקיש, לא איתקיש אלא במילי דההוא קרא גופיה,

תקדש, שאם פדה אותה, היא קדושה, משום שבשעת הקדש גוף השדה
ברשותו.

ז. שדה זו שמשכנתי לעשר שנים לכשאפדנה תקדש.

ורב שישא בריה דרב אידי אמר, שראיתו של רב פפא אינה ראייה, כי יש לחלק
בין הממשכן שדהו, שבידו לפדותה מתי שירצה, ולכן סברא שיוכל להקדישה
כבר עתה, לכשיפדה אותה, לבין אשת איש שאין בידה לגרש עצמה, ולפדות
ידיה מהשעבוד לבעלה,⁴ שלא תוכל להקדיש ידיה בעודה תחת בעלה.

ומכל מקום יש להביא ראייה אחרת לכך, שהאשה יכולה להקדיש את ידיה
המשועבדות לבעלה, שיקדשו כשתתגרש, שכן ענין זה דומה למי שמשכן את
שדהו לאחר לעשר שנים, שאינו יכול לפדותה בתוך עשר שנים ואף על פי כן
אם אמר, לכשאפדה את השדה, תקדש, אם פדה אותה, היא קדושה.

ורב אשי הקשה על דברי רב שישא, ואמר, שגם מכאן אין להביא ראייה לכך
שהאשה תוכל להקדיש את ידיה בעודה תחת בעלה, שיקדשו לאחר הגירושין,
שכן יש לחלק בין זה שמשכן שדהו לעשר שנים, שאחר עשר שנים בידו
לפדותה, ולכן כבר עכשיו יוכל להקדישה לאחר הפדיון, לבין אשת איש,
שלעולם אין בידה לגרש עצמה, ולכן לא תוכל להקדיש את ידיה בעודה תחת
בעלה.

ומסקנת הגמרא, כפי שכבר נתבאר לעיל, שהאיסור חל על הידים, לא משום
שהאשה מקדישה אותם לאחר הגט, כשיפקע שיעבוד הבעל, אלא היא
מקדישה אותם כבר עכשיו, בזמן שהן משועבדות לבעל, ובכל זאת הנדר חל,
כי הקדש וקונמות שהם קדושת הגוף, מפקיעים מידי שעבוד, והיה לידיים
להיות אסורות לבעל מיד, אלא שבעודה עמו אינן נאסרות, משום שחיזקו
חכמים את שעבוד הבעל בידיים, להחשיבו כאילו הוא הבעלים שלהן, ורק
בעודה עמו הדין כן, אבל לאחר הגט חל הנדר על הידים.

הקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שעבוד

אמר רבא, הקדש מזבח, [והוא הדין קונמות, ששניהם קדושת הגוף, ואין להם
פדיון], וכן חמץ, וכן שחרור, מפקיעים מידי שעבוד.

א. הקדש – עשה שורו אפותיקי לגביית חוב שחייב לחבירו, שאמר לחבירו,
מכאן תגבה חובך, ובכך נשתעבד השור לתשלום החוב, ולאחר מכן הקדיש את
השור קדושת הגוף להקריבו למזבח, הקדש זה מפקיע את השור משעבודו.

בפרק השותפין דלא קשיא, דהיא במשכיר בית סתם היא, ולא בית מיוחד, ומשום הכי מצי
משכיר להקדיש, ונותן לו לשוכר בית אחר. [ר"ן].

⁴ ומקשו הכא אשה נמי בידה היא שיחול נדרה כל שעה ושעה שתצרה, דהא קיימא לן כרב הונא
דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נונית ואיני עושה. יש לומר דרבי יוחנן בן נורי דאמר יפר,
לאו משום מה שהאשה חייבת לעשות לבעלה בכל שבוע תחת מזונות קאמר, דהיינו משקל חמש
סלעים ביהודה שהם עשרה סלעים בגליל, דאי משום הני בלחוד, ליכא למימר שמה יגרשנה ותהא
אסורה לחזור, שהרי אפשר לבעל לזוהר ממנה בכך, אלא הכא באוסרת כל הנאה שלה על בעלה
עסקינן, אפילו אותן שבע מלאכות שחייבת לעשות לו, דהיינו טוחנת ואופה ומכבסת וכולהו אינד,
והיינו דקאמר ותהא אסורה לחזור לו, שאינה יכולה לשמשו במלאכות הללו, ומהני מלאכות לא
כל הימנה להפקיע עצמה, שאינן תחת מזונות, שתאמר איני נונית ואיני עושה, הלכך אין בידה
להפקיע עצמה מהן שלא תעשה אותן לבעלה, אלא לאחר שתתגרש, ומשום הכי אמרינן אשה בידה
להתגרש בתמייה. [ר"ן].

דיבור. ואלו הם:

א. ב. מגדף ועובד עבודה זרה. כלומר, אם גידף אדם את ה', וחזר בו תוך כדי דיבור, אין חזרתו כלום, ונהרג. וכמו כן, האומר לעבודה זרה "אלי אתה", וחזר בו תוך כדי דיבור, אין חזרתו כלום ונהרג.

ג. ד. מקדש ומגרש. כלומר אם קידש אדם אשה או גירש וחזר בו תוך כדי דיבור אין חזרתו כלום והאשה כבר מקודשת או מגורשת.

כן ביאר הר"ן. וכתב עוד, ראיתי לרבינו משה בר נחמן ז"ל בפרק יש נוכלין, שכתב בשם רבינו תם ז"ל, שתוך כדי דבור כדבור דמי, תקנתא הוא דתקון רבנן, משום תלמיד הלוקח מקח, ופגע בו רבו, שיוכל ליתן לו שלום, והשוו מדותיהן בכל דבר חוץ מארבעה הנ"ל. ולא ניחא לי, וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה לעולם בקום עשה, בנדרים, אלא ודאי כדאמרן.

הפרה או קיום למקצת מהנדר

נחלקו חכמים בדין אשה שאסרה על עצמה מספר דברים בנדר אחד, כגון שאסרה על עצמה תאנים וענבים, והפר לה בעלה או קיים לה אחד מהדברים, כגון לתאנים.

א. דעת רבי ישמעאל [=משנתנו].

בענין הקיום נאמר "אִישָׁה וְקִימוֹ", ומשמעות הכתוב היא יקים ממנו, כלומר מקצתו, ומכאן שאפילו קיים הבעל מקצת מהנדר, כולו קיים, ולפיכך כשקיים נדרה מהתאנים, גם נדרה מהענבים קיים.

אבל בענין הפרה נאמר "וְאִישָׁה וְפָרְנוּ", ואין משמעות הכתוב הזה יפיר ממנו, אלא יפיר אותו, ולפיכך אין הנדר מופר עד שיפר את כולו, אבל הפר לה רק איסור תאנים, לא הופר הנדר. "מ שלא הופר שאר הנדר, כלומר איסור ענבים, אבל איסור תאנים שהפר, מופר. [כן הוא לפי גרסת רוב הספרים]. וי"מ שלא הופר הנדר כלל, ואפילו בתאנים היא אסורה. [כן הוא לפי גרסת מקצת ספרים ולפי התוספתא].

ב. דעת רבי עקיבא.

מאחר שנאמר "אִישָׁה וְקִימוֹ וְאִישָׁה וְפָרְנוּ" יחד, הוקשה הפרה להקמה, וכשם שעל ידי קיום מקצת הנדר, הוא מקיים את כולו, כמשמעות הכתוב "אִישָׁה וְקִימוֹ", כך על ידי הפרת מקצת הנדר, הוא מפר את כולו.

ג. דעת חכמים.

לפי גרסת רוב הספרים, נדר שהופר מקצתו, מה שהפר מופר, אבל שאר הנדר אינו מופר. והוקשה הקמה להפרה, לומר, שגם נדר שהוקם מקצתו, מה שקיים קיים, ושאר הנדר אינו מקויים.

ולפי גרסת ספרים אחרים, נדר שהופר מקצתו, אינו מופר כלל. והוקשה הקמה להפרה, לומר, שגם נדר שהוקם מקצתו, אינו מקויים כלל. וכן גרסת הרמב"ן וכן מבואר בתוספתא.

הפרה למקצת הנדר	קיום למקצת הנדר	רבי ישמעאל
אינו מופר	כולו קיים	רבי עקיבא
כולו מופר	אינו קיים	חכמים

ומבואר בדף פ"ז, שאין נחשב הפרה או קיום בטעות, אלא כשאמרו לו בפירוש, זו נדרה, או נדר זה נדרה, ולא היה הדבר כמו שאמרו לו. אבל כשאמרו לו בסתם, יש לך נדר להפר, ואינו יודע אם אשתו נדרה או בתו נדרה, וכן אינו יודע מה נדרו, והפר או קיים, יש כאן הפרה והקמה, ואינם כהפרה וקיום בטעות.

עוד מבואר בדף פ"ז, שגם כשהטעו אותו, וקיים או הפר לפי טעותו, אם בתוך כדי דיבור להפרה או לקיום נודע לו מי נדרה באמת, או מה נדרה באמת, ולא חזר בו מההפרה או מהקיום, הרי הוא נחשב כמפר או מקיים למה שאמרו לו עכשיו, ויש כאן הפרה או קיום.

דף פ"ז

הקורע על מת צריך לדעת על איזה מת הוא קורע

מי שמת אחד מקרוביו, מצווה לקרוע את בגדו על כך. אמנם אינו יוצא ידי חובה, אלא כשיודע על איזה מקרוביו הוא קורע. אבל אם אמרו לו שמת אביו, וקרע, ואחרי כן נמצא שהמת היה בנו, לא יצא ידי חובתו, וצריך לקרוע פעם אחרת.

וענין זה למד מהכתוב, "וַיִּפְדוּ וַיִּבְכוּ וַיִּצְמְחוּ עַד הָעֶרֶב עַל שְׂאוֹל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וְעַל עַם ה' וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נִפְלוּ בְּחַרְבּוֹ" (שמואל ב' א'), שמשמע שיש לעשות הדבר על כל אחד בפני עצמו, ולא יעשה לזה, וסבור שעושה על אחר.

אמנם, אין נחשבת קריעה בטעות, אלא כשאמרו לו בפירוש, מת זה, ולא היה הדבר כמו שאמרו לו. אבל כשאמרו לו בסתם, מת לך אחד מקרוביך, וקרע על כך, אף שהיה סבור מעצמו שקורע על אביו, ונמצא בנו, יצא ידי חובתו.

עוד מבואר, שגם כשהיתה הקריעה בטעות, כגון שמת בנו, ואמרו לו מת אביך, וקרע, אם נודע לו תוך כדי דיבור שמת בנו, הרי זה כמי שקרע עכשיו על מות בנו, ויצא ידי חובתו. וכמו כן, אם אמרו לו שמת קרובו, וקרע על כך, ונודע לו שלא מת קרובו באותה שעה, ואם כן הקריעה שקרע בחייו היתה, ואינה מועילה, אף על פי כן, אם מת קרובו בתוך כדי דיבור לקריעה, הרי זה כמי שקרע עכשיו, אחר המיתה, ויצא ידי חובתו.

החוזר בו תוך כדי דיבור

רוב דברים שאדם עושה, כגון מקח וממכר, ונדרים, יכול הוא לחזור בו תוך כדי דיבור, שכשהוא עושה אותם, לא בגמר דעתו הוא עושה, אלא כן דעתו, שיוכל לחזור בו תוך כדי דיבור.

ויש דברים חמורים, שבדאי אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה, ואם כן, מיד גומר בדעתו שיתקיימו, ולכן אינו יכול לחזור בו אפילו תוך כדי

דלאו היקשא הוא, אלא סמיכותא בעלמא, דאישא יקימו ואישה יפרנו ... ומכאן נראה לי להלכה, דכי היכי דפשיטא לעיל, דבעל אינו מפר לשתי נשיו כאחת, ד"אותה" דוקא, הכי נמי אינו מקיים לשתי נשיו כאחת ד"ילה" דוקא. [ר"ן].

חילוק נדרים

נתבאר שאשה שאסרה על עצמה כמה דברים בנדר אחד אפשר שעל ידי הפרה או קיום של מקצתו יופר כולו ואפשר שלא יופר כלל. אכן כל זה כשאסרה כמה דברים בנדר אחד, כגון שאמרה "קונם ענבים ותאנים עלי", אבל כשאסרה כל דבר בנדר בפני עצמו, כל נדר נידון לעצמו.^א

ולדעת חכמים, אם אמרה, "קונם שאיני אוכלת, לא ענבים ולא תאנים", מאחר שהפרידה בין הדברים, כל אחד נחשב כנדר בפני עצמו. שכן דעתם מבוארת לענין שבועת הפקדון, שאם היו חמישה תובעים אותו, ואמר, "שבועה שאין לך בידי, ולא לך, ולא לך", חייב על כל אחד ואחד.

ולדעת רבי שמעון, [הוא התנא של משנתנו], לא די בהפרדה בין הדברים, ואין הנדר חלוק, עד שתאמר "שאני טועמת" לכל אחד בפני עצמו, כגון, "קונם תאנה שאני טועמת, וענבה שאני טועמת". שכן דעתו מבוארת לענין שבועת הפקדון, שאם היו חמישה תובעים אותו, אינו חייב שבועה לכל אחד עד שיזכיר שבועה לכל אחד, "שבועה שאין לך בידי, ושבועה שאין לך בידי, ושבועה שאין לך בידי". וכבר כתב הר"ן בדף ס"ו שהלכה כרבי שמעון.

ב. כפי הפירוש השני בר"ן.

שמע שנדרה אשתו, ולא היה יודע שבעל יכול להפר נדרי אשתו, [לא של עיניו נפש ולא שבינו לבניה], אף על פי שיום זה יש בו מקצת ידיעה אין בכך להחשיבו כיום שמיעה [שמקצת ידיעה אינה כידיעה גמורה] **ורק יום שיוודע לו שבעל מפר נדרי אשתו יחשב יום שמעו**, ובו **יוכל להפר** את נדרה.

שמע שנדרה אשתו, והיה יודע שבעל יכול להפר נדרי אשתו, אבל היה סבור שנדרים שנדרה אינם ניתנים להפרה. לדעת רבי מאיר, מאחר שיוודע שבעל מפר נדרי אשתו, ושמע את נדרה, הרי זה נחשב כידיעה גמורה, וזהו אצלו יום שמעו, **ורק בו ביום יוכל להפר** לה את הנדר, **ולא ביום אחר**. ולדעת חכמים, מאחר שלא ידע שדבריה הם נדר, אין הדבר נחשב אלא כמקצת ידיעה, ואין להחשיב יום זה כיום שמעו, **ורק יום שיוודע לו שנדרה ניתן להפרה**, יחשב יום שמעו, **ויוכל להפר** לה.

רבי מאיר	בו ביום	ביום שיוודע שזה נדר
אינו מפר	מפר	אינו מפר
חכמים	אינו מפר	מפר

סומא שהרג בשגגה

לדעת רבי יהודה, סומא שהרג בשגגה, **אינו גולה** לעיר מקלט, שנאמר בענין הרוצח בשגגה, "ואם פָּתַע בְּלֵא אִיבָה דָּפְדוּ אוּ הִשְׁלִיךְ עָלָיו כֹּל כְּלֵי בְּלֵא צְדִיָּה. אוּ כָּל אֲבָן אֲשֶׁר יִמּוֹת פָּה בְּלֵא רְאוֹת וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמָת וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקֶשׁ רָעוֹת" (במדבר ל"ה כ"ב-כ"ג), כלומר הכתוב מדבר במי שיכול לראות ראייה גמורה, ולא ראה, להוציא את הסומא, שאינו יכול לראות. [ואף על פי שיכול להרגיש, מקצת ידיעה של סומא, אינה נחשבת כידיעה גמורה].

ולדעת רבי מאיר, סומא שהרג בשגגה, **גולה** לעיר מקלט, שכשומר הכתוב "בְּלֵא רְאוֹת", לא נתכוון הכתוב רק לזה שראוי לראות ראייה גמורה ולא ראה, אלא גם לזה שיכול לראות ראייה שאינה גמורה, כסומא, שיכול להרגיש מעשיו, ולא ראה. [ואם כן, מקצת ידיעה של סומא, נחשבת כידיעה גמורה].

ומתחילה היה נראה שלא הכתוב הכריח את החכמים הללו לפרשו כמו שפירשוהו, אלא שכן פירושו **מסברתם**, שלדעת רבי יהודה בכל מקום מקצת ידיעה אינה נחשבת ידיעה, ולדעת רבי מאיר מקצת ידיעה נחשבת כידיעה גמורה. **ולפיכך הקשו** ממה שנתבאר לעיל בהיפוך.^ב

^א לפירושה קמא דפרישנא במתניתין הכי פריך, מדרבי מאיר אדרבי מאיר יהודה אדרבי יהודה. דהכא אמר רבי מאיר "בלא ראות", לרבות את הסומא, אף על גב דלית ליה ידיעה שלימה, דקסבר מקצת ידיעה ככל ידיעה, ובמתניתין תני דאינו יכול להפר בידיעה זו בו ביום, אלמא מקצת ידיעה לאו ככל ידיעה. והכא אמר רבי יהודה, "בלא ראות", פרט לסומא, אלמא מקצת ידיעה לאו ככל ידיעה, ובמתניתין אמרי רבנן, דהיינו רבי יהודה, דהוא בר פלוגתיה דרבי מאיר יפר בו ביום באותה ידיעה, אלמא סבירא ליה דמקצת ידיעה ככל ידיעה. [ורישא דקתני דיפר ביום שלאחריו, לא קשיא, דסבירא לן דכל שאינו יודע שיש מפירין, אפילו מקצת ידיעה לא הוין]. ולפירושה בתרא דפרישנא במתניתין, רבי מאיר דאמר לא יפר, ביום שלאחריו קאמר, ורבנן דפלגי עליה נמי ביום שלאחריו קאמרי, משום דמקצת ידיעה לאו ככל ידיעה, דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא, אדרבה אתי שפיר, דהכא והתם סבירא ליה דמקצת ידיעה לאו ככל ידיעה, אבל דרבי מאיר אדרבי מאיר קשיא, דהא ברישא מודה רבי מאיר דיפר ביום שלאחריו, אף על גב דאיכא מקצת ידיעה, דהיינו שיוודע שיש נדרים, אלמא מקצת ידיעה לאו ככל ידיעה, דמאי דאמר בסיפא לא יפר, היינו משום דכיון שיוודע שיש מפירין, ידיעה גמורה חשיבא ליה, אבל היכא דליכא אלא מקצת ידיעה כרישא, לאו כידיעה חשיבא ליה. [ר"ן].

אינו יודע שיכול להפר או אינו יודע שזה נדר

כבר נתבאר שהאיש מפר את נדרי אשתו ביום שמעו. ובמשנתנו נתבאר מה הדין, כשביום שמעו לא היה יודע שהוא יכול להפר, או כשביום שמעו לא היה יודע שדברי אשתו הם נדר שניתן להפרה. והביא הר"ן שני פירושים בסוגיה.

א. כפי הפירוש הראשון בר"ן.

שמע שנדרה אשתו, ולא היה יודע שבעל יכול להפר נדרי אשתו, [לא של עיניו נפש ולא שבינו לבניה], אותו יום אינו נחשב אצלו יום שמעו, שאין לו אפילו מקצת ידיעה שיכול להפר, **ויום שיוודע לו שבעל מפר נדרי אשתו**, הוא יהיה אצלו יום שמעו, ובו **יוכל להפר** את נדרה.

שמע שנדרה אשתו, והיה יודע שבעל יכול להפר נדרי אשתו, אבל היה סבור שנדרים שנדרה אינם ניתנים להפרה. ענין זה נחשב כמקצת ידיעה, ונחלקו בו חכמים ורבי מאיר. **לדעת רבי מאיר**, מקצת ידיעה זו, אינה מועילה להחשיב יום זה כיום שמעו, שיכול להפר בו את הנדר, ולפיכך, **אם הפר לה בו ביום, אינו מופר, ומכל מקום גם כשיוודע לו שנדרה ניתנים להפרה**, לא יוכל להפר, כי לענין זה מועילה מקצת ידיעה ביום השמיעה, **שלא יוכל להפר ביום אחר**. **ולדעת חכמים** [=רבי יהודה], מקצת ידיעה של יום שמיעה, מועילה להחשיב את אותו היום כיום שמעו, **ואם הפר בו ביום, הנדר מופר, ורק משעבר אותו יום, שוב לא יוכל להפר**.

רבי מאיר	בו ביום	ביום שיוודע שזה נדר
אינו מפר	אינו מפר	אינו מפר
חכמים	מפר	אינו מפר

^ב לאו למימרא שיהא צריך הפרה לכל אחד ואחד בפני עצמו, דהא שני נדרים אחת להן, וכדתניא בתוספתא, היו עליה חמשה נדרים, הפרה אחת לכולן, אלא לומר שאם הפר או קיים אחד מהם, יכול לקיים או להפר את השני. [ר"ן].

דף פ"ח

ותירץ רבא, שבאמת בשאר מקומות, דעת רבי מאיר, שמקצת ידיעה אינה נחשבת כידיעה, ודעת רבי יהודה, שמקצת ידיעה נחשבת כידיעה. ומחלוקתם בביאור הכתוב "בִּלְאֵי רְאוּתִי", אינה מחמת סברתם בדין מקצת ידיעה, אלא **הכתובים הכריחוּם לפרש** את הכתוב "בִּלְאֵי רְאוּתִי" כל אחד כפי שפירשו^א.

לדעת רבי יהודה, מאחר שנאמר בענין, "וְאַשֶׁר יָבֵא אֶת רְעֵהוּ בִּצְעָה לְחֹטֵב עֵצִים וְנִדְחָה יְדוּ בַּגָּרְזָן לְכֶרֶת הַעֵץ וְנִשַּׁל הַכָּרְזָל מִן הָעֵץ וּמִצָּא אֶת רְעֵהוּ וְנָתַתּוּ הוּא יְנוּס אֶל אַחַת הַעֲרִים הָאֵלֶּה וְחָי" (דברים י"ט ה'), כל היכולים לבוא ליער בכלל, וגם סומא, ואם כן לא הוצרך הכתוב "בִּלְאֵי רְאוּתִי" ללמד על הסומא שהוא גולה, ואם נכתב "בִּלְאֵי רְאוּתִי", על כרחך לא נכתב ללמד עליו שהוא גולה, אלא להוציאו מהכלל ללמד שכל שאינו רואה ראייה גמורה, אינו גולה.

ולדעת רבי מאיר, מאחר שנאמר בענין, "וְזֶה דְבַר הָרֶצֶחַ אֲשֶׁר יְנוּס שְׂמָה וְחֵי אֲשֶׁר יָקָה אֶת רְעֵהוּ בְּבִלְיַת דְּעַת וְהוּא לֹא שָׁאֵל לוֹ מִתְּמַל שְׁלֶשֶׁם" (דברים י"ט ד'), אין בכלל אלא שיש להם ידיעה, כלומר שיכולים לדעת היאך להרוג חבריהם, יצא סומא שאין דעת לעשות כן, ואם כן לא הוצרך הכתוב "בִּלְאֵי רְאוּתִי" ללמד על הסומא שאינו גולה, ואם נכתב "בִּלְאֵי רְאוּתִי", על כרחך לא נכתב ללמד עליו שאינו גולה, אלא אדרבה ללמד עליו שגם הוא גולה, אף על פי שאין לו ידיעה גמורה, שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות^ב.

לתת מעות לאשה בלא שיהא לבעלה זכות בהן

כבר נתבאר בדף ל"ח, שאדם **רשאי לזון את אשתו** ואת בני בתו **של מודר הנאתו**, ואינו **נחשב כמהנה את המודר עצמו**, והטעם לכך, כי אין המודר זוכה במזונות הניתנים לאשתו ולבני ביתו^ג.

אבל לתת מעות לאשתו של מודר הנאתו **אסור**, **שכל דבר שהאשה מקבלת**, נכסי מלוג הוא, **ויש לבעלה זכות בפירות**, וכמבואר בפרק חזקת הבתים, שאשה שקבלה מעות, ילקח בהן קרקע [=ויהא הגוף שמור לה], והבעל אוכל את הפירות [כדין נכסי מלוג], **ואם כן** כשנותן מעות לאשתו של מודר הנאתו, **הרי הוא מהנה את מודר הנאתו**.

אמנם יש אופן, **שיוכל לתת מעות** לאשתו של מודר הנאתו, **בלא שיזכה בהן המודר**, ו**נחלקו חכמים בדבר זה**. ונשנו דבריהם, באופן שהדיר את חתנו הנאה, ורוצה לתת מעות לבתו, שהיא אשת חתנו המודר ממנו הנאה^ד.

א. דעת רבי מאיר [=משנתנו].

יד אשה כיד בעלה^ה, כלומר כל דבר שהאשה זוכה בו, הרי הוא כאילו זכה בו

בעלה, ולפיכך, כשהאב הדיר את בתו, לא יוכל לתת לה מעות, אלא כשיתן לה אותן בתנאי שיש בו שני חלקים. (א) שלא יהא לבעליך רשות בהן, (ב) וגם לך אינו נתון אלא מה שאת נותנת לפיך, כלומר מה שתקני במעות ותאכלי. וכן אמר רב. **ורבינו תם והראב"ד ז"ל פסקו כרב**. ולפי זה, לא מהני אלא כשאמר לה, "על מנת שאין לבעליך רשות בהן אלא מה שאת נותנת בפיך".

יש מפרשים, שהסיבה לכך שבאופן הזה האב יכול לתת לה מעות, כי כשנותן לה אותם, לא רק בעלה אינו זוכה בהן, אלא גם היא עצמה אינה זוכה בהן מיד, ורק כשתקנה בהם מזונות ותאכל, יהיו קנויים לה, ובשעה זו כבר אין הבעל יכול לזכות ממנה, ואינו נהנה מנותנה זו. ולפי זה, רשאי האב לתת לה רק לצורך דבר המתכלה, כמזונות, שבשעה שהיא זוכה, שוב לא יוכל בעלה לזכות, אבל אינו רשאי לתת לה לצורך דבר שאינו מתכלה, ככסות, כי כשתקנה ותתכסה, יוכל בעלה לזכות בזה, ונמצא האב מהנה את חתנו המודר ממנו הנאה.

ויש מפרשים, שהסיבה לכך שבאופן הזה האב יכול לתת לה מעות, כי אינו נותן לה אותם שיהיו שלה לגמרי, אלא רק לצורך דבר מסוים, וכל שהתנה שלא יזכה בעלה, וגם היא לא תזכה לגמרי, אין לבעלה זכות בדבר ואינו נהנה. ולפי זה, רשאי האב לתת לה גם לשאר דברים, שכל שיחד המעות לאיזה דבר שיהיה, אין לבעל זכות בהן.

ב. דעת חכמים.

יד אשה אינה כיד בעלה, [אלא היא זוכה לעצמה, ובעלה זוכה ממנה], ולפיכך כל שיתן לה אביה מעות בתנאי שלא יזכה ממנה הבעל, [=על מנת שאין לבעליך רשות בהן] או בתנאי שיהיו ברשותה לעשות בהם מה שהיא תרצה [=מה שתצוי עשיתי], האשה זוכה ואין בעלה זוכה ממנה, ואם כן אין הבעל נהנה מהמעות, ורשאי האב לתת. וכן אמר שמואל. **וכן פסק הנגיד רבינו שמואל הלוי בשם רב עמרם גאון ז"ל, שהלכה כשמואל**. **וכן פסק הרב רבינו משה בר נחמן ז"ל**. ולפי זה, כי אמר לה "על מנת שאין לבעליך רשות בהן" בלחוד, מהני.

והרמב"ם כתב, שגם לדעת חכמים ששמואל אמר כמותם, לא די בכך שיאמר, "על מנת שאין לבעליך רשות בהן", כדי שיוכל לתת המעות לאשתו, ורק כשיאמר יחד את שתי הלשונות, "על מנת שאין לבעליך רשות בהן, אלא מה שתצוי עשיתי", יוכל לתת לה המעות, ואין לבעלה זכות בהם. והחילוק בין רבי מאיר לחכמים הוא, שלדעת רבי מאיר, רק כשמיחד לה דבר מסוים, לא זכתה במעות לגמרי, אלא לקנות אותו דבר, ואין מכך הנאה לבעלה. ולדעת חכמים, אינו צריך לייחד לה דבר מסוים, ודי בכך שאומר "מה שתצוי עשיתי", שגם באופן הזה, משמעות דבריו שאינו נותן לה לגמרי, אלא לקנות בהם מה שתצוי בלבד, ואינה זוכה אלא כשתקנה מה שתצוי, ולכן אין בעלה זוכה בהם. **ופסק הרמב"ם כדעה זו**.

^א משום דפלוגתייהו הכא גבי נדרים דאיסורא נינהו, וקיימא לן דהלכתא כרב באיסורי. [ר"ן].

^ב דאף על גב דפלוגתייהו הכא לענין איסורא, וקיימא לן כרב באיסורי, אפילו הכי, כיון דעיקר פלוגתייהו בדינא תליא, אי אמרינן יד אשה כיד בעלה או לא, נקטינן כשמואל, דהלכתא כוותיה בדיני. ועוד דרב כרבי מאיר, ושמואל כרבנן, הלכך נקטינן כוותיהו. ועוד דסוגיין בעלמא כשמואל, דעל מנת שאין לבעליך רשות בהן בלחוד מהני, כדאמרינן פרק מי שאמר, גבי הפרישה בהמתה, אי משלה היתה הבהמה, דמקטינן מה שקנתה אשה קנה בעלה, ומשני כגון שקמצה מעיסתה, ואי נמי דאקני לה אחר מנה על מנת שאין לבעלה רשות בהן. ובפרק בן סורר ומורה נמי אמרינן, אינו חייב עד שיאכל משל אביו ומשל אמו, ופרכינן אמו מנא לה, מה שקנתה אשה קנה בעלה, ומשני כגון דאקני לה אחר על מנת שאין לבעלה רשות בהן. [ר"ן].

^א וליכא למימר נגמר מיניה, דנדרים ורוצח לא שייכי כלל. [ר"ן].

^ב והך סוגיא מיחלפא התם בפרק ואלו הן הגולין. [ר"ן].

^ג שהרי אפילו נתן לה הבעל מזונות הקצובין לה, וצמצמה והותירה, אין לו לבעל באותו מותר כלום... כל שכן בשזנה אחר, שאין לו לבעל שום זכות באותן המזונות הקצובין לה. [ר"ן].

^ד ולכאורה דין זה שווה גם כשרוצה לתת מעות לאשת מודר הנאתו שאינו חתנו, אלא שמן הסתם, אין אדם נותן מעות לאשת איש, אלא אם כן היא בתו או אחותו.

^ה דאמר בפרק קמא דקידושין, גבי עבד כנעני, דיד עבד כיד רבו דמי, והוא הדין ליד אשה דהוי ידה כיד בעלה. [ר"ן].

היאך האיש מזכה את השיתוף לאחרים על ידי אשתו

נתבאר, שלדעת רבי מאיר, כל מה שהאשה זוכה, הרי זה כאילו בעלה זוכה בו [=יד אשה כיד בעלה].

והנה לענין שיתופי מבואות, שאין לטלטל בשבת מחצירות למבוי שהן פתוחות לו, עד שישתתפו כל החצירות יחד, להחשיב המבוי כרשות אחת, ועושים זאת על ידי שמיניחים באחת החצירות חבית של יין, ומזכים אותה לכולם, שנינו במסכת עירובין, שהמניח את החבית, יכול לזכותה לכל בני המבוי על ידי עבדו ושפחתו העברים, ועל ידי בנו ובתו הגדולים, ועל ידי אשתו, שכל אלו יכולים לזכות מידו עבור בני המבוי.

והקשה רבי זירא, היאך יכול לזכות לשאר בני מבוי על ידי אשתו, הלא ידה כידו, ואם כן כשנותן לה, הריהו הוא כנותן לעצמו, ואיך יזכה לשאר בני מבוי בלא שיוציא מרשות עצמו. ונאמרו שני תירוצים בדבר.

א. כשהבעל נותן לאשתו יכולה גם לזכות לאחרים.

הנה, אף שאמר רבי מאיר, שאין קנין לאשה בלא בעלה כשארחרים נתנו לה, מודה רבי מאיר, שכשהבעל עצמו נותן לאשתו מתנה, היא קנתה לגמרי, ואין לו חלק באותה מתנה.

ואמר רבא, שכן הדין, לא רק כשהבעל נותן את המתנה לאשה עבור עצמה, אלא גם כשנותן לה שתזכה לאחרים, ומשום כך יכול לתת לה לזכות את השיתוף לבני המבוי, כי הוא הנותן לה. ודבריו נדחו.

ב. כשיש לה חצר משלה באותו מבוי.

ורב אשי אמר, שבאמת גם כשבעל עצמו נותן לאשה מתנה, אינה זוכה בה אלא כשנותן לה לעצמה, ולא כשנותן לה לצורך אחרים, ולפיכך, כשהבעל רוצה לזכות את השיתוף לשאר בני מבוי, אינו יכול לזכות להם על ידי אשתו.

אמנם כשיש לאשה חצר משלה באותו מבוי, [כגון שירשה אותה בעודה ארוסה, וכתב לה בעלה דין ודברים אין לו בה, שבכך היא נשארת שלה גם אחר הנישואין], מאחר שהיא צריכה לזכות בשיתוף לעצמה כאחד מבני מבוי, ויכולה לזכות מבעלה לעצמה, כפי שנתבאר, מעתה, מתוך שזוכה לעצמה, זוכה גם לשאר בני מבוי [=דמגו דזכיא לנפשה זכיא לאחרינן], וזהו האופן שבו שנו, שהבעל יכול לזכות את השיתוף על ידי אשתו.

דף פ"ט

הפרה תלויה בשעת חלות הנדר או בשעת אמירתו

לדברי רב חסדא, נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא, בדין אשה שקבלה עליה דבר בנדר לאחר זמן, כגון שאמרה "הריני נזירה בעוד שלוש ימים", ובשעה שאמרה כן היתה נשואה, ונתגרשה קודם שחל הנדר, או שבשעה שאמרה היתה ברשות עצמה, [כגון שהיתה אלמנה או גרושה מן הנישואין], ונישאת קודם שחל הנדר.

לדעת רבי ישמעאל, דין הפרה תלוי בשעת חלות הנדר. אם בשעה שחלה

הנזירות, היתה נשואה, בעלה מפר לה, אף על פי שקבלה עליה הנזירות קודם לכן. ואם בשעה שחלה הנזירות כבר נתגרשה, אין הנדר מופר לה, אף על פי שהפר לה בעלה בעודה עמו, כששמע שנדרה.

וענין זה למדו רבי ישמעאל מהכתוב, "וַיִּנְדֹּר אֶלְמִנָּה וַיְגַרְשֶׁהָ כָּל אֲשֶׁר אֶקְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ" (במדבר ל"ו), ולא הוצרך הכתוב ללמד, שמי שהיתה אלמנה וגרושה משעת אמירת הנדר ועד חלותו, נדרה קיים, שהרי אין מי שיפר לה, ואם כן דבר פשוט הוא שהנדר קיים, אלא על כרחך בא הכתוב ללמד, שאף על פי שבשעה שאמרה היה לה בעל, והפר לה, אם בשעה שחל הנדר אין לה בעל הנדר קיים.

ולדעת רבי עקיבא [=משנתנו], דין הפרה תלוי בשעת אמירת הנדר. אם בשעה שקבלה עליה הנזירות, היתה נשואה, והפר לה בעלה, הרי זה מופר אף על פי שכשחלה הנזירות כבר נתגרשה ממנו. ואם בשעה שקבלה עליה הנזירות עוד היתה פנויה ברשות עצמה, אף על פי שנישאת קודם שחלה הנזירות אין בעלה מפר לה.

והכתוב, "וַיִּנְדֹּר אֶלְמִנָּה וַיְגַרְשֶׁהָ כָּל אֲשֶׁר אֶקְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ" (במדבר ל"ו), לא בא ללמד על זו שאין לה בעל בשעה שחל הנדר, אלא על זו שאין לה בעל בשעת אמירת הנדר, שנדרה קיים אף על פי שהיה בעל בשעה שחל, שכך משמעות הכתוב, "כָּל אֲשֶׁר אֶקְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ", שהכל תלוי בשעה שאוסרת עצמה.

עד כאן מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא כפי שהעמידה רב חסדא, ולדבריו, משנתנו, בה מבואר, שהכל תלוי בשעת אמירת הנדר, היא כדעת רבי עקיבא.

ואבבי אמר, שלדברי הכל, דין הפרה תלוי בשעת אמירת הנדר, ולא בשעת חלות הנדר, ומשנתנו היא כדברי הכל.

ולא נחלק רבי ישמעאל עם רבי עקיבא, אלא כשמתחילה כשקבלה עליה הנזירות כשהיתה נשואה, אמרה, שתחול הנזירות רק אחר שתצא מרשות בעלה, או כשמתחילה, כשקבלה עליה הנזירות כשהיתה פנויה, אמרה, שתחול רק אחר שתינשא, שבאופנים הללו בלבד, כיון שמתחילה אין הנדר ראוי לחול עליה כפי מצבה בשעת אמירתו, בזה אמר רבי ישמעאל, שנחשבת כאומרת אותו בשעה שחל, ודין הפרה תלוי בשעת חלותו, אבל כשהנדר ראוי לחול עליה כפי מצבה בשעת אמירתו, כגון שקבלה עליה נזירות אחר זמן מסוים ואפשר שלא ישתנה מצבה עד אז, מצבה בשעת האמירה הוא הקובע אם תהא לו הפרה או לא.

וכתב הר"ן, שלענין הלכה, קיימא לן כרבי עקיבא, ולפיכך, אפילו אמרה "הריני נזירה לכשאנשאי" או "לכשאתגרש", הולכים אחר שעת אמירת הנדר, בין לקולא בין לחומרא.

אין הבעל מפר בקודמים

נתבאר, שכל שנדרה האשה בשעה שהיתה ברשות עצמה, אף אם נישאת לאחר מכן, אין בעלה יכול להפר לה, שאין הבעל מפר בקודמים.

ומבואר במשנתנו שכן הדין, אפילו אם מתחילה נדרה כשהיתה ברשותו, וגירשה והחזירה בו ביום, מאחר שיצאה מרשותו שעה אחת, אף שחזרה אחרי

אביה, ומשמת אביה בגרה. (ב) נדרה בבגרות ואביה קיים. (ג) נדרה בנערות ובגרה ואביה קיים.

ואלו הם שלושת האופנים שהיא ברשות עצמה מחמת יתמותה. (א) נדרה בבגרות ומת אביה. (ב) נדרה בנערות ובגרה ומת אביה. (ג) נדרה בנערות ולא בגרה ומת אביה.

ואלו הם שלושת האופנים שהיא ברשות עצמה מהיותה כיתומה בחיי האב. (א) בוגרת והיא יתומה בחיי האב, כגון שנשאת ונתאלמנה או נתגרשה, שכיון שנשאת, שוב אין לאביה רשות בה. (ב) נדרה בנערות ובגרה, והיא יתומה בחיי האב. (ג) נדרה בנערות ולא בגרה, והיא יתומה בחיי האב.

להפך נדר שתלוי בתנאי קודם שנתקיים התנאי

נחלקו חכמים, בדין אשה שנדרה נדר של עינוי נפש או דברים שבינו לבניה, ותלתה הנדר בתנאי, כלומר, אם אעשה כך וכך יחול הנדר, האם בעלה מפר לה את הנדר גם קודם שנתקיים התנאי וחל והנדר בפועל, או רק אחר שיתקיים התנאי ויחול הנדר בפועל.

לדעת חכמים, אם היה התנאי דבר שעשויה לעבור עליו, כלומר שהיא מצטערת אם לא תקיימו, הנדר נחשב כעומד לחול, והבעל יכול להפך אותו אף על פי שעדיין לא חל ממש, שנאמר "מפר מן שבות" (איוב ה' י"ב), כלומר יש הפרה גם בדבר שעדיין לא חל, ואינו אלא במחשבה.

ודין זה אמור, לא רק בנדר שהוא עצמו דבר של עינוי נפש, כגון "הנאת אבי או אביך אסורה עלי", והתנאי דברים שבינו לבניה, כגון "אם אעשה דבר לפיך", שכבר עכשיו היא נאסרת מחמת התנאי בדברים שיש להם הפרה, שכן התנאי מונע ממנה לעשות דבר לבעלה.

אלא אף כשהתנאי עצמו אין בו לא עינוי נפש ולא דברים שבינו לבניה, כגון "הנאתך אסורה עלי אם אעשה דבר לאבי או לאביך", מכל מקום מאחר שדבר זה עשויה לעבור עליו, שכן היא מצטערת אם לא תעשה דבר לאביה או לאביו, הרי היא כמי שעברה על תנאה, ובעלה יכול להפך את הנדר.

ורק כשתלתה הנדר בתנאי שאינה עשויה לעבור עליו, אין בעלה מפר את הנדר אלא כשתעבור על התנאי ויחול הנדר בפועל.

ולדעת רבי נתן, בכל אופן אין הבעל מפר את הנדר אלא כשתעבור על התנאי ויחול הנדר ממש, שנאמר, "יחפרה הקבנה" (ישעיה כ"ג כ"ד) "יחפרה" כמו "והפרה", וזאת רק "הקבנה" כמו "חל בנה", כלומר רק אחר שחל בנין האיסור.

ודין זה אמור אפילו כשגם הנדר עצמו והתנאי הם באותו דבר עצמו כגון "נטולה אני מן היהודים אם משמשתך" שנמצא כבר עכשיו נמנעת ממה שהנדר עצמו מונע ממנה בכל זאת אינו יכול להפך לה עכשיו אלא תחילה תעבור על התנאי ויחול הנדר ואז יפר לה.

וכתב הר"ן, שהלכה כחכמים, ובעל מפר אף על פי שלא חל הנדר^נ. וכן דעת

^נ (א) חדא דיחיד ורבים הלכה כרבים. (ב) ועוד דרבי עקיבא דאמר דאשת איש שאמרה הריני נזירה לכשתגרש, ונתגרשה, דיפר, על כרחיך הכי סבירא ליה, דבעל מפר אף על פי שלא חל הנדר. (ג) ועוד דסוגיין בריש פרקין בענין אם ארחה אם לא ארחה כרבנן שייכא, וכדכתיבנא עלה דההיא.

כן לרשותו, אינו יכול להפך לה מה שנדרה קודם הכניסה האחרונה לרשותו, שכל זה בכלל נדרים שקודם נישואין ואין הבעל מפר בקודמים.

"זה הכלל" בפרק "נערה מאורסה"

בפרק נערה מאורסה נתבאר, שנערה מאורסה, אביה ובעלה מפירים את נדריה בשותפות.

ושנינו שם, "זה הכלל, כל שלא יצאה שעה אחת לרשות עצמה, אביה ובעלה מפירים נדריה", כדין ארוסה. וכלל זה בא ללמדנו, שכן הדין אפילו אם כבר הולכונה שלוחי בעלה, מבית אביה לבית בעלה, לשם נישואין, אם גם אביה הלך עימהם או שלוחיו, עדיין נחשבת כמי שלא יצאה מרשותו, ודינה כארוסה, שאביה ובעלה מפירים את נדריה.

"זה הכלל" בפרק "ואלו נדרים"

נתבאר שנערה מאורסה אביה ובעלה מפירים את נדריה גם מה שנדרה קודם אירוסין אבל משנישאת ונכנסה לרשות בעלה הוא לבדו מפר לה את נדריה ואינו מפר אלא מה שתידור אחר נישואין ולא מה שנדרה קודם לכן.

ולענין זה שנינו, "זה הכלל, כל שיצאה לרשות עצמה שעה אחת, אינו יכול להפך", ללמדנו, שכן הדין גם אם עדיין לא הגיעה לרשות הבעל, כל שיצאה מרשות האב, והיו שלוחי הבעל מוליכים אותה, ואין האב או שלוחיו עימהם, הרי היא ברשות הבעל, והוא לבדו מפר את נדריה, ואינו מפר בקודמים.

אופנים שהבת ברשות עצמה לנדרים

נתבאר שקטנה ונערה ברשות האב הן להפרת נדרים, והארוסה ברשות האב וברשות הארוס ששניהם מפירים את נדריה בשותפות, והנשואה ברשות הבעל והוא לבדו מפר את נדריה.

ויש שלושה אופנים, שהבת ברשות עצמה, ואין מי שיפר לה את נדריה, והרי הם קיימים.

א. בוגרת. שנאמר "בְּבֵית אֲבִיהָ בְּנִעְרֶיהָ" (במדבר ל' ד'), דווקא כשהיא נערה היא ברשות האב, אבל משבגרה היא ברשות עצמה, ואין מי שיפר לה נדריה, והרי הן קיימים.

ב. יתומה. מאחר שאין לה אב, אין מי שיפר לה נדריה, והרי הם קיימים.

ג. יתומה בחיי האב. זו שנישאת בחיי אביה, ונתגרשה, שמאחר שנישאת, כבר יצאה מרשות אביה, ושוב אינה חוזרת לרשותו, ומאחר שנתגרשה, יצאה גם מרשות בעלה, ואין מי שיפר לה נדריה, והרי הם קיימים. ואמר רבי יהודה, שדין זה אמור בין בנערה ובין בקטנה, שכן גם קטנה שנישאת יצאה בכך מרשות האב.

ורבי יהודה רצה לחדד את התלמידים, ולפיכך מנה שלושה אופנים בכל אחד מהאופנים הנ"ל, שכן יש אופנים שהיא ברשות עצמה מחמת מספר טעמים, ושנה "תשע נערות נדריהם קיימים".

ואלו הם שלושת האופנים שהיא ברשות עצמה מחמת בגרותה. (א) נערה שמת

הרמב"ן ז"ל.

להתיר נדר שתלוי בתנאי קודם שיתקיים התנאי

נתבאר, שנחלקו חכמים ורבי נתן, בדין אשה שנדרה נדר, ותלתה אותו בתנאי, אם הבעל מפר לה את הנדר קודם שעברה על התנאי וכל הנדר בפועל, או רק אחר שעברה על התנאי ונתקיים הנדר בפועל. ולהלן יתבאר בעזה"י מה הדין באופן הזה לענין התרת חכם.

לדברי רב אחא בר הונא, כשם שנחלקו חכמים ורבי נתן לענין הפרת בעל, כך נחלקו לענין התרת חכם. זעת חכמים, שהחכם מתיר את הנדר גם קודם שנתקיים התנאי. וזעת רבי נתן, שאין החכם מתיר את הנדר אלא אחר שנתקיים התנאי.

ואף שלפי דברי רב אחא בר הונא, מאחר שדין זה נחלקו בו חכמים ורבי נתן, ואם כן הלכה כחכמים, שחכם מתיר את הנדר גם קודם שנתקיים התנאי, פעם כשבא מעשה לידו, לא רצה להכניס עצמו לידי מחלוקת, והביא את הנדר לידי קיום התנאי, כדי שתהא לו הפרה לדברי הכל.

וזה היה המעשה, שאחד היה רוצה ללמוד תורה קודם שישיא אשה, כדי שלא יתבטל מחמתה, [כמו שאמרו רחיים בצוארו ועוסק בתורה], ולפיכך אסר עצמו בהנאה מכל הבריות, אם ישא אשה קודם שישינה הלכות. אולם למרות שהשתדל אותו אדם בכל כוחו ללמוד, לא עלה בידו. בא רב אחא בר רב הונא, והטעה אותו לומר שיוכל לשאת אשה, ולא יאסר מחמת הנדר, והשיאו אשה, ונאסר בהנאת הבריות, ולאחר מכן לכלך בגדיו בטיט, כדי שיראה שהוא צריך לבריות לכבס בגדיו, והביאו לפני רב חסדא שיתיר לו את נדרו, שחל עליו, מאחר שנשא אשה קודם שלמד תורה.

דף צ'

וקילס רבא את רב אחא בר רב הונא על שעשה כן, כדי שתהא לאותו אדם הפרה כדברי הכל.

ולדברי רב פפי, לא נחלקו חכמים ורבי נתן, אלא לענין הפרה. שלדעת רבי נתן, אין הבעל מפר נדרי אשתו אלא אם כן חל הנדר, שנאמר, "וְחִפְרָה הַלְבָנָה". ולדעת חכמים, הבעל מפר את הנדר אף על פי שלא חל, שנאמר "מִפְּרֵי מִקְשָׁבוֹת". **אבל לענין התרת חכם, הכל מודים שאין חכם מתיר כלום, אלא אם כן חל הנדר,** שכן ענין זה שחכם מתיר את הנדר למד מהכתוב "לא יחל דְּבָרוֹ" (במדבר ל' ג') אבל חכם מחל לו, ואין הכתוב מדבר אלא בנדר שכבר חל, שכך משמעות הכתוב, לא יעקר חלות דברו.

ואמר רבינא אמר לי מרימר **כך אמר** אביך [כלומר אביו של רבינא] משמו של רב

[1] ואף על גב דאמר רבא, מאן חכים למעבד כי הא אי לאו רב אחא, אלמא קלסיה משום דעבד כרבי נתן, וכיון דקלסיה שמע מינה הילכתא כותיה, לאו ראייה היא, דמשום דאפיק נפשיה מפלוגתא הוא דקלסיה. וליכא למדחי כל הני ראיות משום הא דקלסיה רבא, דאיכא למדחיה וכדכתבנא, הילכך נקטינן דבעל מפר אף על פי שלא חל הנדר. [2] מיהו, הני מילי בשתלתה נדרה בדבר שהיה עשויה לעבור על תנאה... אבל תלתה תנאה בדבר שאינה עשויה לעבור עליו, אינו מפר אלא אם כן חל הנדר, והיינו דאמרינן בריש פרקין, למה לה הפרה לא תרחץ ולא ליתסרון פירות עולם עלה, וכדכתיבנא עלה דההיא בסי"ד. [ר"ן].

להתיר נדר שעדיין לא הגיע זמנו

נתבאר שההלכה כרב פפי שהתולה נדרו בתנאי אין חכם מתיר לו את נדרו אלא אחר שיעבור על התנאי ויתקיים הנדר.

ויש מי שאומר, שכן הדין כשנדר נדר לאחר זמן, כגון "אאסר בדבר פלוני אחר שלושים יום", **אין החכם מתיר לו את הנדר, אלא כשיגיע זמנו,** ויחול איסורו.

ויש מי שאומר, שנדר זה, מאחר שאינו תלוי בתנאי, אלא שהוא מחוסר זמן בלבד, ובהגיע הזמן נאסר מעצמו, **נחשב הוא כנדר שכבר חל, ולדברי הכל החכם מתירו כבר עכשיו,** אף על פי שעדיין לא הגיע זמן איסורו. ודברים אלו נראים לר"ן יותר.

קונם שאני נהנה לפלוני ולמי שאשאל עליו

האומר "קונם שאיני נהנה לפלוני ולמי שאשאל עליו", הרי זה נאסר באותו פלוני, וכשישאל על נדרו, להתירו, יהא נאסר באותו חכם שנשאל אצלו על הנדר.

ומבואר בברייתא, שכדי להיות מותר בשניהם, **ישאל על הראשון, ויחזור וישאל על השני.**

ולכאורה כן יש לו לעשות בדווקא, תחילה ישאל על מה שנדר מפלוני, ויהא מותר בפלוני ויאסר בחכם שנשאל עליו, ורק מאחר שנאסר בחכם, יוכל להישאל גם על איסור הנאתו מהחכם. אבל לא יוכל להישאל תחילה על נדרו מהחכם, כי עוד לא חל עד שישאל על נדרו מפלוני. ומכאן סיוע לדברי רב פפי, שאין החכם מתיר את הנדר עד שיחול.

ודחו ראייה זו ואמרו שאפשר שיוכל להישאל על מי מהם שירצה תחילה וכששנו ראשון ושני לא נתכוונו ראשון ושני לסדר שחל עליהם הנדר אלא ראשון ושני לשאלה שתחילה ישאל על מי שירצה ואחרי כן על השני.

הריני נזיר לכשאשאל על נדרי

מבואר בברייתא, שמי שאסר על עצמו דבר בנדר, וחזר ואמר, "הריני נזיר לכשאשאל על נדרי", **אינו יכול להישאל על הנזירות אלא כשתחול, ולכן תחילה ישאל על נדרו, ובכך תחול עליו נזירות, ואז יוכל להישאל על הנזירות.**

ואמרו להביא מכאן ראייה לדברי רב פפי, שאין החכם מתיר את הנדר עד שיחול.

אולם דחו ראייה זו ואמרו, שאפשר שברייתא זו היא כדעת רבי נתן, האומר,

ואין זה דין אלא עצה טובה נותנים לו לעשות כן שלא תרצה לצאת ממנו.

ג. והאומרת נטולה אני מן היהודים, יפר חלקו, [כדין בעל המפר לאשתו דברים שבינו לבינה], ותהא משמשתו, ונטולה מכל שאר היהודים.

היאך התיירו חכמים אנוסה לכהן

נתבאר, שמעיקר הדין, אשת כהן שאמרה לבעלה שנאנסה, נאמנת, ואסורה לו מהתורה. וחכמים חששו שמא עיניה נתנה באחר, ותקנו, שלא תהא נאמנת בלא ראייה.

ויש להקשות, מאחר שמהתורה היא נאמנת, ואסורה לבעלה, היאך יכלו חכמים לתקן שלא תהא נאמנת, ותשהה עם בעלה, וכי איסור שבה להיכן הלך?

א. יש מי שתייר, שאף על פי שמעיקר הדין היא אסורה, התיירו חכמים, שיש כח בידם לבטל דבר מהתורה אף בקום עשה, לצורך העמדת התורה, כמבואר במסכת יבמות, מגדר מילתא שאני, וגדר גדול גדור בתקנה זו, שלא תתן עיניה באחר, להפקיע עצמה מיד בעלה.⁷

ב. והר"ן תירץ, על פי המבואר בכמה מקומות, שכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש, ובאופנים שהיה נראה להם שאין ראוי שיהיו קידושין הפקיעו את הקידושין וכמו כן בזה, כל שאמרה לבעלה טמאה אני, הפקיעו חכמים את קידושיה מתחילה, ונמצא שבשעה שנאנסה פנויה היתה, ולכן היא מותרת לבעלה, ואף אוכלת בתרומה כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך.⁸

ג. ואחרים תרצו, שבאמת מעיקר הדין אין האשה נאמנת לומר לבעלה טמאה אני לך, להפקיע עצמה מבעלה, שהיא משועבדת לו, אלא מאחר שבטענה זו יש לה בושה, מתחילה אמרו חכמים להאמינה, שאם לא שאמרה אמת, לא היתה מזלזלת בעצמה כן, ולאחר זמן, כשראו חכמים שיש לחוש שתזלזל בעצמה כן כי נתנה עיניה באחר, העמידו הדבר על הדין לומר שאינה נאמנת.

אכילת תרומה כשאמרה טמאה אני

נתבאר, שמתחילה, כשאשת כהן היתה אומרת לבעלה שנאנסה, היתה נאמנת, ונאסרת לו, ומבואר שכמו כן מאחר שהיתה נאמנת, היתה נאסרת גם בתרומה שלכל דיניה היתה כאשת כהן שנאנסה. ולאחר מכן התקינו שלא תהא נאמנת, שמא עיניה נתנה באחר, ועד שלא תביא ראייה בעדים היא מותרת לבעלה.

והנה היה מקום לומר, שדווקא במה שבאה לאסור עצמה לבעלה אינה נאמנת, כדי שלא תתן עיניה באחר, אבל להיאסר בתרומה היא נאמנת, שאינה מפסידה אלא לעצמה. ונחלקו חכמים בדבר.

לדעת רב ששת – גם לאסור עצמה בתרומה אינה נאמנת, כי אם היתה נאמנת, היו הרואים אומרים שבאמת היא טמאה, ובניה חללים, וכדי שלא להוציא עליהם לעז, תיקנו שתאכל בתרומה ככשרה.

ולדעת רבא – לאסור עצמה בתרומה היא נאמנת, ואין לחוש לכך שיוציאו לעז

שאפילו בעל אינו מפר את הנדר אלא כשיחול, וכל שכן חכם. אבל לדעת חכמים, שבעל מפר את הנדר גם קודם שחל, אפשר שגם חכם מתירו קודם שחל.

אמנם דברי רבינא משמו של רב פפי נדחו מברייטא זו, שכן לדברי רבינא משמו של רב פפי, הכל מודים, שחכם מתיר את הנדר קודם שחל, ובברייטא זו מבואר, שלכל הפחות דעת רבי נתן, שאין החכם מתיר את הנדר קודם שחל.

שלוש טענות שהאשה רוצה לצאת בהן מבעלה

בראשונה היו אומרים, שהאשה הבאה, וטוענת אחת משלוש הטענות הבאות, שמחמתה יש לה לצאת מבעלה, יוצאת ממנו על כרחו, ואף על פי שלא מדעתו הוא מוציאה, נותן לה כתובה.

א. האומרת טמאה אני לך – כלומר אשה שבאה ואמרה, נאנסתי, נאמנת, ולפיכך אם היה בעלה כהן, על כרחו הוא מוציאה, שכן אשת כהן נאסרת לבעלה גם בבעילת אונס, ומכל מקום, אף על פי שמוציאה על כרחו, יש לה כתובה, שכן מה שהיא נאסרת לו, לא מחמת בעילתה הוא, שהרי אשת ישראל אינה נאסרת בבעילת אונס, ורק מחמת כהונת בעלה היא נאסרת, ואם כן נסתחפה שדהו, כלומר מזלו גרם ולא מזלה, ואין לה להפסיד כתובתה.

ב. השמים ביני ובינך – כלומר, אשה האומרת, גלוי וידוע לפני הקב"ה שאין שכבת זרעו יורה כחף בשעת תשמיש⁹, ואינו ראוי להוליד, אף על פי שאין איש להעיד על כך כדבריה, נאמנת, ולפיכך, אם היא מבקשת לצאת ממנו, כדי שתוליד ילדים מאיש אחר, ויהיה לה מי שיסעד אותה בזקנתה ויקברה במותה [=חוטרא לידא ומרא לקבורה¹⁰], הדין עמה, ועל כרחו הוא מוציאה, ומאחר שמזלו גרם ולא מזלה, הוא נותן לה כתובה.

ג. נטולה אני מן היהודים – כלומר הנודרת שלא תיבעל לשום איש [יהודי], ניכר הדבר שתשמיש קשה לה, והרי היא כאנוסה בכך, ולפיכך על כרחו הוא מוציאה, ונותן לה כתובה.

ולאחר זמן אמרו, אם תהא האשה נאמנת בדברים אלו, כשתתן עיניה באחר, תאמר כדברים הללו, אף שאינם אמת, ויוציאו אותה מבעלה, ותינשא לאחר.¹¹ ולפיכך חזרו לומר:

א. האומרת טמאה אני לך, תביא ראייה לדבריה שנאנסה, וכל שאין לה ראייה, אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה.

ב. האומרת השמים ביני ובינך, יעשו דרך בקשה, כלומר יעשה סעודה ויפייס,

⁷ ואף על גב דאמרין בהגדה, שאמרה לו שרה אמנו לאברהם, השמים ביני לבינך, שנאמר ישפוט השם ביני ובינך, דלמא היינו שהוא מרוחק ממנה לגמרי, כגון שרה, שהיתה טוענת על אברהם שריחקה מחמת הגר. ובירושלמי נמי הכי משמע, דאמרין כמה דשמים רחיקתא מן ארעא, כך ההיא אתתא רחיקתא מבעלה, אפשר דלשון השמים ביני לבינך כולל הכל, אבל הכא מוכח בגמרא שפירושו שאינו יורה כחף, וכי קאמרה ליה השמים ביני לבינך, הכי קאמרה, אלקים עד ביני ובינך, דקוּשטא קאמינא, שדבר זה אין יודע בו אלא השם. [ר"ן].

⁸ אבל בלא טענה זו, אינה יכולה לתבוע מבעלה שיוציאה, רק כדי שיהיו לה ילדים, כי אשה אינה מצווה על פריה ורבייה. [ר"ן].

⁹ ולענין הנודרת נטולה אני מהיהודים, יש לחוש שתלך למקום שאין מכירין בה ובנדרה, ותנשא לאותו שחפצה בו. [ר"ן].

ולדעת רבא, האשה שאמרה נתגרשתי, **אינה נאמנת, כי פעמים, על ידי שמתגבר בה הכעס על בעלה, מעיזה בו פניה, אף בדברים של שקר.** < ומה שאמרו במשנה ראשונה שהיא נאמנת לומר טמאה אני, דווקא טענה זו, שיש בה זלזול לעצמה, שבזיון ופגם הוא כשנאנסה, היא נאמנת, שאם לא היה הדבר אמת, לא היתה מזלזלת בעצמה, אבל טענה שאין לה בה זלזול, כגון נתגרשתי, משקרת וטוענת.

וכתב הר"ן, שהלכה כרב המנונא, ואשה שאמרה לבעלה גרשתי, נאמנת ... ולא להתירה בלבד לינשא נאמנת, אלא אף ליטול כתובה².

טענת השמים ביני ובינך

נתבאר, שמתחילה, האשה שהיתה אומרת לבעלה השמים ביני לבינך, היתה נאמנת.

ואמרו שגם לדברי רבא, בדבר זה היתה נאמנת, ואינה מעיזה פניה לאמרו בשקר, כי כשאומרת השמים ביני לבינך, עליה לבאר דבריה היטב, לומר שאינו יורה כחץ, ואם לא היה הדבר אמת, היתה בושה לאמרו.

עוד נתבאר, לבסוף אמרו, שהאשה האומרת לבעלה השמים ביני ובינך אינה נאמנת.

ואמרו שגם לדברי רב המנונא, בדבר זה אינה נאמנת, ומעיזה פניה לאמרו בשקר, כי דבר זה רק היא יודעת אם הוא אמת או לא אבל בעלה אינו יכול לדעת ולכן היא מעיזה לשקר³.

מעשים שהתיר רב נחמן כי נתנה עיניה באחר

א. הביאה לבעלה לרחוץ ידים אף על פי שלא שמשו.

מעשה באשת כהן, שכל יום אחר תשמיש, היתה מרחיצה ידי בעלה. יום אחד הביאה לו מים לרחוץ, ותמה, ואמר לה, הלא לא היה היום ענין זה של תשמיש. אמרה לו, אם כן, שאתה אומר שלא באת עלי, כפי הנראה אחד מהנוכרים מוכרי בשמים שהיו כאן היום, הוא בא עלי, ואני הייתי סבורה שזה אתה. ואם כן אני אסורה עליך, שאשת כהן אסורה לבעלה גם על ידי ביאת אונס.

אמר רב נחמן, אינה נאמנת, כי בוודאי עיניה נתנה באחר, ובדתה דברים אלו מלבה כדי שיגרשנה בעלה, ולא היו הדברים מעולם.

אבל כיון דאיהי קים לה, ואיהו לא קים ליה, אינו בדין שיוציאנה ויפסיד כתובתה בטענת שמה. [ר"ן].

² דומיא דמתניתין דקתני, יוצאות ונטולות כתובה. ועוד שהרי מספר כתובה נלמד שכך כותב לה, לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליה ... כך כתב הרמב"ן ז"ל בהלכותיו. מיהו איכא למימר, דלית לן מדרש כתובה אלא בעיקר כתובה, אבל בתוספת לא. [ר"ן].

³ וכיון דמשום הכי מהימנא טפי כי אמרה גרשתי מכי אמרה השמים ביני לבינך, משום דגרשתי ידע בה בעלה ואינה מעיזה, ובהשמים ביני לבינך דלא ידע בה מעיזה, שמעינן מינה דבאומרת אינו נוקט עמי כלל, כיון דבעלה ידע בה, אפילו למשנה אחרונה מהימנא, ויוציא ויתן כתובה, אפילו לא אתיא מחמת טענה, דבעיא חוטרא לידה ומרא לקבורה, שהרי גדולה מזו אמרו, אי אפשר אלא אני בבגדי והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה. מיהו כתב ר"י ז"ל, דדוקא כשהיא תובעת להתגרש, הוא דאמרינן יוציא ויתן כתובה, אבל תובעת כתובה, לא מהימנא. [ר"ן].

על בניה משום שאינה אוכלת תרומה, כי דבר זה אינו מוציא עליהם לעז, שהרואים יאמרו, אין לה תרומה לאכול, ולכן אוכלת חולין, ולא משום שנפסלה מתרומה.

ואמר רבא, שגם רב ששת לא נחלק עמו, אלא בעודה עם בעלה, אבל אם גירשה בעלה או נתאלמנה, מודה רב ששת שהיא נאסרת בתרומה, ואין לחוש ללעז על בניה, כי הרואים שאינה אוכלת תרומה יאמרו, עכשיו נפסלה, אבל בניה נולדו כשהיתה כשרה.

אשת כהן שנאנסה

אמר רב פפא, שכשלמד תורה לפני רבא, היה רבא בודק אותם, ומנסה אותם, לראות אם הם בקיאים בתלמודם, ושאל אותם את השאלה הבאה. אשת כהן שנאנסה, יש לה כתובה או אין לה כתובה, מצד אחד יש לומר, כיון שהיא נאסרת גם באונס, הרי היא כאשת ישראל שזנתה ברצון, שהיא נאסרת, ואין לה כתובה, ומצד שני יש לה לומר, אני ראויה, שהרי לישראל איני נאסרת, וקדושת כהונתך גרמה לאיסור, ונסתחפה שדך.

דף צ"א

והשבנו לו, שממשנתנו יש להביא ראייה, שאשת כהן שנאנסה יש לה כתובה, שכך שנינו במשנה ראשונה, "האומרת טמאה אני לך, יוצאת ויש לה כתובה", ואי אפשר להעמיד דין זה באשת ישראל, שכן אם אומרת שנבעלה ברצון, יוצאת בלא כתובה, ואם אומרת שנבעלה באונס, אינה יוצאת כלל, וכמו כן אי אפשר להעמיד דין זה באשת כהן האומרת נבעלתי ברצון, כי בוודאי אינה עדיפה מאשת ישראל, ותצא בלא כתובה, ועל כרחך מדובר באשת כהן, שאמרה נאנסתי, ומבואר, שאף שיוצאת מבעלה, מכל מקום יש לה כתובה.

האומרת לבעלה גרשתי

נחלקו חכמים בדין אשה שבאה ואמרה לבעלה, גרשתי, ואבד הגט, ובעלה אומר שלא גירשה, האם היא נאמנת או לא.

לדעת רב המנונא, האשה שאמרה נתגרשתי נאמנת, כי חזקה היא, שאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה, לומר לו דבר שקר, שבעלה מכיר שהוא שקר, ולפיכך אם אומרת שנתגרשה, בוודאי אמת אמרה. < ואין זה כמשנה אחרונה, שתקנו חכמים שאין האשה נאמנת לומר טמאה אני, שכן דבר זה אין בעלה יודע אם הוא אמת או לא, ומעיזה לשקר⁴.

⁴ ואיכא למידק אשמעתין, דהכא משמע דמילתא ידידע בעלה מהימנא משום דלא מחצפא ביה ודלא ידע בה בעלה לא מהימנא. והתם בסוף פרק הבא על יבמתו גבי הא דתנן נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל משמע איפכא, דאמרינן התם הוא אמר מינה והיא אמרה מינייה, אמר רבי אמי דברים שבינו לבניה היא נאמנת, מאי טעמא היא קים לה בירה כחץ, ואיהו לא קים ליה בירה כחץ, משמע דמשום דלא קים ליה מהימנא, הא קים ליה לא מהימנא, והכא אמרינן איפכא. תירץ הרמב"ן ז"ל, דלא דמיין אהדדי, דהתם איהו הוא דקמפיק לה, ומפסיד לה כתובתה, הילכך אי תרוייהו קים להו, ליכא למימר דאיהי מהימנא, משום דחזקה אין אשה מעיזה בפני בעלה, דכי אמרינן הכי היכא דאיהי בעיא לאפקי נפשה מבעלה, דאיכא העזה טובא, ואי לאו דקושטא קאמרה, אינה מעיזה, אבל התם דאיהו בעי לאפקוה, מעיזה ומעיזה,

ב. לא היתה דעתה בדוחה עם בעלה.

מעשה באשת כהן, שיום אחד לא היתה דעתה בדוחה עם בעלה, והיה זה שלא כדרכה. שאל אותה, מה ארע היום. ואמרה לו מעולם לא צערת אותי בדרך ארץ [=תשמיש] כמו היום. אמר לה, הלא לא היה דבר זה היום. ואמרה לו, אם כן, שאתה אומר שלא באת עלי, כפי הנראה אחד מאותם נכרים מוכרי נפש שהיו כאן היום, הוא בא עלי, ואני הייתי סבורה שזה אתה.

אמר רב נחמן, אינה נאמנת, כי בוודאי עיניה נתנה באחר, ובדתה דברים אלו מלבה כדי שיגרשנה בעלה, ולא היו הדברים מעולם.

מעשים שהתיר רבא כי לא זנתה

א. ברח מהבעל ולא נסתר ממנו.

מעשה באשת איש, שהיה איש אחד נחבא עמה בביתה. בא בעלה של האשה לבית, וכשראה זאת הנואף, פרץ מחיצה של ענפים שהיה נסתר בה, וברח.

אמר רבא, אשה זו מותרת לבעלה, שכן אם היה אותו נואף מזנה עמה, היה מחביא עצמו, כדי שלא יראה קלונו, וזה שהראה עצמו וברח, בוודאי לא זנה עם אשתו.

ב. הזהיר את הבעל שלא יאכל ארס.

מעשה באשת איש, שבא אל ביתה איש אחד, ולאחר מכן בא בעלה של האשה, והסתתר הנואף אחורי המסך שלפני הדלת, שלא יראנו הבעל. והיו מונחים שם שחלים, שטעם מהם נחש קודם שבא לשם בעל הבית, ורצה בעל הבית לאכול מהם, בלא שהאשה תשים לב. ראה זאת הנואף, ויצא ממחבואו, והזהירו שלא יאכל מהם, כי יש בהם ארס של נחש.

אמר רבא, אף שהיה מקום לומר, שנואף זה זינה עם האשה, ובכל זאת רצה להציל את בעלה ממיתה, שבכך תהא לו הזנות מתוקה יותר, וכמו שמצינו בכתוב, "מִים גְּנוּבִים יִמְתְּקוּ" (משלי ט"ו י"ז). באמת אין הדבר כן, ואדרבה אם היה חוטא עם האשה, היה חפץ יותר שבעלה ימות, שנאמר, "כִּי נֶאֱפָו וְדָם בְּיַדְיָהֶן" (יחזקאל כ"ג ל"ז).

וכתב הר"ן שמה שהוצרכו לטעמים אלו להתיר את האשה, לא מפני שבלא טעמים אלו היתה נאסרת, שהרי אין האשה נאסרת על בעלה אלא בקינוי וסתירה, או בעדי דבר ברור, אלא שמכל מקום בלא טעמים אלו, היה ראוי בכיוצא בזה לכל בעל נפש לחוש לעצמו כדי לצאת ידי שמים, ועכשיו אפילו בעל נפש רשאי לקיים את האשה.

וסיים הר"ן פירושו למסכת זו בתפילה: אלקים משמים יאיר עינינו בתורתו כאור החמה שבעתים, ויזכנו לראות בבנין ירושלים. אמן.

סליק פרק ואלו נדרים וכל מסכת נדרים

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו

תוכן עניינים – פרק אחד עשר – ואלו נדרים

1 דף ע"ט ט

1 נדרים שבעל מפר

1 אם ארחץ

1 דף פ' א

2 קונם אכילת פירות

2 אם לא ארחץ

3 פסק הר"ן והרמב"ם בענין איסור רחיצה וקישוט

3 אם אתקשט אם לא אתקשט

3 יש חילוק בין עינוי של יוה"כ לבין עינוי נפש של נדרים

3 דיני קדימה בהשתמשות מעיין של בני העיר

3 דף פ"א א

3 ערבוביתא דרישא

3 ערבוביתא דמאני

3 ערבוביתא דגופא

4 דברים ששלחו בני ארץ ישראל להיזהר בהם

4 בני תלמידי חכמים

4 "על מה אָבְדָה הָאָרֶץ"

4 טעמו של רבי יוסי שכביסתם קודמת לחיי אחרים

4 הפרת נדרי רחיצה וקישוט לדעת רבי יוסי

5 האוסרת הנאתה לקרובי בעלה

5 האוסרת לבעלה מלאכות שאינה משועבדת לו

5 האוסרת עצמה בקישוט

5 האוסרת לבעלה מלאכות של קירוב דעת

5 חכם אינו מתיר נדרי עצמו

5 חכם אינו מתיר נדרי קרוביו ולא נדרי אשתו

5 דין התרה תלוי בנאסר ולא בנודר

5 דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור

5 האוסרת עצמה בתשמיש המטה

בקי צור

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א
להצלחת תמר בת מרים - לרפואת מרים בת מרתה בתוך שאר עם ישראל

גיליון ח 43
מסכת נדרים ע"ט - צ"א

15 החוזר בו תוך כדי דיבור.....

15 הפרה או קיום למקצת מהנדר.....

16 חילוק נדרים.....

16 אינו יודע שיכול להפר או אינו יודע שזה נדר.....

16 סומא שהרג בשגגה.....

דף פ"ח

17 לתת מעות לאשה בלא שיהא לבעלה זכות בהן.....

18 היאך האיש מזכה את השיתוף לאחרים על ידי אשתו.....

דף פ"ט

18 הפרה תלויה בשעת חלות הנדר או בשעת אמירתו.....

18 אין הבעל מפר בקודמים.....

19 "זה הכלל" בפרק "נערה המאורסה".....

19 "זה הכלל" בפרק "ואלו נדרים".....

19 אופנים שהבת ברשות עצמה לנדרים.....

19 להפר נדר שתלוי בתנאי קודם שנתקיים התנאי.....

20 להתיר נדר שתלוי בתנאי קודם שיתקיים התנאי.....

דף צ'

20 להתיר נדר שעדיין לא הגיע זמנו.....

20 קונם שאני נהנה לפלוני ולמי שאשאל עליו.....

20 הריני נזיר לכשאשאל על נדרי.....

21 שלוש טענות שהאשה רוצה לצאת בהן מבעלה.....

21 היאך התיירו חכמים אנוסה לכהן.....

21 אכילת תרומה כשאמרה טמאה אני.....

22 אשת כהן שנאנסה.....

דף צ"א

22 האומרת לבעלה גרשתי.....

22 טענת השמים ביני ובינך.....

22 מעשים שהתיר רב נחמן כי נתנה עיניה באחר.....

23 מעשים שהתיר רבא כי לא זנתה.....

סליק פרק ואלו נדרים וכל מסכת נדרים

דף פ"ב

6 אוסרת עצמה בין מבעלה בין מאחרים.....

6 "פירות מדינה זו עלי".....

6 "פירות חנוני זה עלי".....

7 נדרה משתי ככרות באחת מתענה ובאחת אין מתענה.....

דף פ"ג

7 הפר לה בעלה נזירותה ולא ידעה ועברה עליה.....

7 היאך הבעל מפר כל איסורי נזירות אשתו.....

7 אין נזירות לחצאין ואין קרבן לחצאין.....

8 נזירה שנטמאת והפר לה בעלה נזירותה.....

8 קונם שאני נהנית לבריות.....

8 הנדר כשעת אמירתו או כשעת חלותו או ככל שעה שהיא.....

דף פ"ד

9 נטולה אני מן היהודים.....

9 תבואה שלא הפרישו ממנה מעשר עני.....

9 קריאת שם על מעשר עני של דמאי.....

10 ללקט מתנות עניים מתבואת מדין.....

10 לקבל מעשר עני מתבואת מדין.....

10 לקבל תרומות ומעשרות מתבואת מדין.....

11 האוסר פירותיו על עצמו.....

11 הגונב טבלו של חבירו.....

דף פ"ה

11 האוסרת הנאתה לקרובי בעלה.....

12 המקדיש מעשה ידי אשתו.....

12 המקדיש מותר מעשה ידי אשתו.....

12 האשה שאסרה את מעשה ידיה לבעלה.....

13 להקדיש דבר לכשיבוא לרשותו.....

דף פ"ו

13 הקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שעבוד.....

14 צריך לדעת למי מפר או מקיים ומה מפר או מקיים.....

דף פ"ז

15 הקורע על מת צריך לדעת על איזה מת הוא קורע.....